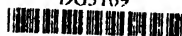

*Tumna chi a
Hawtling chin*

CC 002
MZ

Mizoram State Library
DG3169

TUMNA CHU A HLAWHTLING THIN

by
James Dokhûma.

Mizoram State Library
DG3169
1-20110 12115 0000 1101 1111 1111 1111 1111

**Published by
The Social Education Wing,
Education Department, Mizoram,
1976**

Puitlin thlenga ziak leh chhiar thiam lo kan la awm fo mai hi Sorkâr chuan a ngaimawh ém ém a. Tichuan Social Education Wing hmengin, puitling ziak leh chhiar thiam lo tân zirna a buatsaih a. Kum tin mi thabnem tâwk takin ziak leh chhiar an thiam phah thin. Amaberawhchu hriat sa leh thiam sa pawh hi theih ghith leh mai theih a nih avângin inhmar zuina leh chhiar zui thin târ lehkhahu neih chu thil thil tak a lo ni a. Chutiang pawimawhzia leh tangkai si zia chu hriam Social Education Wing chuan hêg a hnuaia mite hi a buatsaih a. A hmangtuten an tangkai pui ngei pawh beisei a ni.

(1) Khawkiî Bunghuai	— by Dârhliîra
(2) Khawfing Chahlai	— by R. Zuala
(3) Tumna chu a hlawhtling thin	— by James Dokhûma
(4) Thalai Nun	— by Vânlalngâka.

J. Laldubawma
State Social Education Officer
Mizoram.

State Library, Mizoram, Aizawl	
Accession Number.....	D — 325
Date of Receipt.....	15.11.77
Supplier.....	State Social Education Officer
Price	off

WISCONSIN STATE LIBRARY

Doc No.

DG-3168

Acq. By

City

State

County

Post Office

Address

(James Dokhuma)

Pu J. Lalduhawma, State Social Education Officer min sâwnna angin he lebkhâbu tē tak tē hi ka han buatsaih chûk chûk a. Keia kâr min sâwm ta chu lâwm hle mah ila, insit takin a tha-hnem ngaihna chu ka belhchbah vena kawng a ni dah law maw, tiin ka han ziaik thla ve ri rawk a. Tlâkkuakna mual mual a awm mahna le.

Tin, kan ramah hian Sakhaw thu lam ziaikna chu chhiar tûr kan nei ve ta fu a. Mahse kawng danga hma kan sâwnna tûr lam cawhchu kan la tlachbam hle thung. Chuvângin a chhiat a that chu thu dang ni se, hetia chhiar tûr a lo pun phah ngawt pawh thil lua nia ka hriat avângin a tipuitlingtu Social Education Wing laksh ka lâwmthu awm sela. Tin, kan ram mipuite tân pawh ram hmasâwnna blawhtling tak a nih theih nân, a tha lai pawm tum râna lo bih ngun tûrin ka ngên a chē u.

A bu ziaktu.

THEN I

LAN I

(Lianohhtnga chu chhúngkaw khawsa thei tak fapa a ni a; mahse a tét laia an duat khawloh avāngin skul a kal duk tlat lo mai a; a lian tulh tulh a, a zak leh tawh si a. A lo tlangvāl pawh chuan a la thiam ta chuang hauh lo va. Mahse mi aumthei chhūng an nih avāngin incheina a nei hle a; a chāng phei chuan sāt (Suit)-a in-duangin nghawngawrh nēn te pawh a inlawhtlawh hle {hñ u ni. Tumkhat chu a sāt-in a inchei a, Pari a rīm a, nghawngawrh nēn a {hu vūng a, sikret a zu a, a vāp a pen darh chhuk chhuk a. Pari nēn chauh an aum dūn a; Pari chuan la a hlām a.)

PARI : U Chhinga, naktūk engnge thawh i tum ang ? I aum leh mai mai dāwn em ni ?

CHHINGA : Ka la hre lo, favāng lai ngang hi a ni a, peih chuan le thawh tūr chu a tam mal. (Chutia a sawi lai chuan pitar pakhat hi lehkhathawn keng hian a lo lūt a).

PARI : Ka ni, lo lēng rawh. Engnge i duk ? Leikhathawn i hmu e lo ?

PITAR : Hei lehkhā hi mi han chhiar sak teh u. Māma lehkhā a ni chāwk ang a, chhiartīr tūr ka hmuḥ zawh hauh loh chu maw le !

Māma hian lo chhuahte hi a sawi a, a lo haw dāwn tawh em ni ?

PARI : Kha, u Chhinga kha chhiartīr rawh. Kei zawng ka chhiar thiam lo em mal. U Chhng, kha, han chhiar sak teh.

CHHINGA : *(Nula kiangā 'ka chhiar thiam lo' tih chu a zak si a, nghawngawrh nēn a inḍuang ve zuah si a. Phuachawpa a chhiar ngawī zai loh chuan chhuanlam dang han siamna hman a aum tawh si lo. A han phuachawp ta ri rawk a.)*

“Ka pa,

"In lehkha ka lo hmu a, kei pawh ka dam zêl e. Lo chhuah ka duh hle a. Mahse bel min pe hlahu mai a. Bel khat ka kai ve ta a. Bel kai hlina rawn chhuah chu ka inthlahrung deuh va. Mas dâwnah ka lo chhuah mai ang e.

Dam takin i fapa,
Saia."

Ka pi, hei a lâwmawm khawp alâwm, fapa bel kai i nei ta reng mai le.

PARI: Saia chu a va han lâwmpui awm êm! Ka ni, in lâwm dâwn lâwm ni? Kan zaikhâwm ang chu maw le.

PITAR: Lâwm e a, Keini akâra fate'n bel han hmu chu, kan pa khawilo kal lo thleng sêla. Chu khawngê Pârte, chanchin lâwm-awm tak kan hriat tâk chu, ka zû haw var teh ang.

(Lehkha chu a la a, a chhuah leh ta a.)

Puanzâr a inkhâr ngâl a.

LAN II

(*Chu mi ni la la chuan Saia bel kai chuan khawchhung a thang chhuah a. Atûk zânah chuan Saia nute chuan Saia bel kai chu lawm an tum a. Kurtai leh bawnghnute an lei a. Saia thenrualte chu an siwm a. An lawm zân, zanriah eikham chuan Saia thianpa ber Ramthanga chu Saia te inah chuan a lo kal a.*)

RAMA: Khawngê ka nu, Saia lehkha chu, ka han chhiar ve teh ang, a lâwmawm êm mai a, chhiar ve rêng rêng ka duh e.

SAIA NU (PITAR): (*An pa hnênah*). Han pe rawh, ipte chhê bân-ah khân ka dah kha. (*Saia pa chuan a pe a*).

RAMA: (*A han chhiar a, Saia bel kai thu a awm tak si loh avâng chuan a ngaih tha lo chuan a han chhiar nawn leh a. Chutih lai chuan nula, thangvâl thenkhat chu pingtang nân an lo lûs fan tawh a.*)
Ka nu, Saia bel kai thu a vâ han awm si lo ve! Ka han chhiar nawn mah ang e aw:

Ka pa,

Ka dam zêl e. Hmâna ka sawi tawh ang khân hei lo chhuah ka tum ts a, tûn thla ni 15 leh ni 20 inkâr khian kan vông karawn thlen theih ka beisei, ka lo chhuak dâwn tho va, thu dang ka sawi lo mai ang e.

Dam ula,

I fapa,

Saia.....tih

chauh a nih si maw le. Tunge lehkha hi in chhiartîr a ?

SAIA NU : Thanpâri te inah Chhînga ka chhiartîr chiah chu a nih kha ! Khawngge, a dang a la awm ve nge maw ni ka han zawng leh teh ang (a ti a, *îpte chhia chu a han dap leh ngial a; mahse a hmu zo ta chuang si lo va*). Kha ngei kha chu a ni maw le, Chhînga chhiar chu. (*Lo lât hmasa nula leh tlungvâl chu an nui hak a*).

RAMA : Tu Chhînga maw i chhiartîr ? (*Saia nu chuan*, "Ele, Lianchhînga) Khai---khai---khai.....Lianchhînga 'na A AW B pawh bre lo pui chuan ! Khawiah va chhiar hrep suh ; nula kianga leh-kha chhiar thiam lo nih a duh lovin a phuahchawp kual mai mai a nih chu, a va han zahthlâk êm !

SAIA PA : A va han zia lo tak êm ! Lianchhînga chuan lehkha a chhiar thiam lo tih pawh chu i la hre lo emaw ni le ?

SAIA NU : Kei pitarin engnge ka hriat ang ni ?

SAIA PA : Buangbârin thil leh chu kau lo ti laklawh tawh si a, mahse kan lêngkhâwm tho mai a ni ang chu, chuti lo zawng mi kan tibrilhai lutuk ang e. Mahse Rama, nak'nah thil awm dân chu i lo hrih dâwn nia aw.

(*Mi chy an rawn pung khâwm zêl a. Tingtung nêan an zai hap hap a. Chu mi zîna an kalkhawm chhan Saia bel kai chung-châng chu Lianchhînga lehkha chhiar thiam lo inzêpin a phuahchawp mai mai a nihzia chu nula leh tlungvâl kal hnrsate churn an thianta lo lât thar zêl chu an hrih ru zêl a. An nui var var Mawm a. Chu mi zân chuan Lianchhînga pawh chu inthiam lo*

takin, inchei zuar chung chuan a lo lât ve a. A ngaih dan chuan a lehkhathawn phuahchawp kha a lo dik tak tak a nih dawn hi a ti rilru a, chuwanga tel ngam chauh chu a ni zawk a. Nula leh tlangualte chuan Chhinga chu an mitotr a, an nui rah rah hlawn a. Zai a han tawp a. Rama chu a ding ta a.)

RAMA : *Hei zânina kan kal khâwmna chhan Saia bel kai lâwm tîra lo kalte chungah hian thupha chawi a tûl a. Saian bel a kai emaw kan tih kha a lehkha kan han chhiar chiâng a, a lo la kai lo douh va, mahse a kai t̃p kan ring a. Kan lehkha lo en chiang lovin, t̃hil kan lo tih palh d̃er a ni. (Chutia a sawi hi chuan Lianchhinga chu a lo kimki a, a kapkar a bih tlat mai a.)* Min ngaidam ang che u. Mahse hlim takin kan lêngkhâwm tho dawn nia, tlâwm rawn ngai ta sa sa, (a ti a. Chu mi zun chuan an tlingta ta tho va. Rama thut veleh chuan Lianchhinga chu chak fe hian a chhuak ta vang vang a. Chu thu chuan kar lovah khua a deng chhuak leh nghal a. Lianchhinga lehkha thiam loh chu a mualphovin a thang chhe hle a. Hun rei fe chhâng phei chu khawlai pawh a lén ngam loh phah ta nghe nghe a ni.)

(Chhinga chhuah hnu lawkah hian zai sela, zai tawp chuang lovin puanzâr khar tûr a ni.)

LAN III

(Khaw t̃henawmah chuan inkhawmpui a awm a. Lianchhinga pawh chu a kal ve u. Mikhual nula an tam hle mai a; chung mikhual nulaoh chuan Chhinga chu an hmethriat hle a. Aní lah chu sât-in a induang a, kawlawm pathum lai a pai lang tuar mai dawh a. Inkhawm dawn hnaih lam chuan nula pali lai n̄n an panga-in an inkawm tlang a, nulaoh chuan lehkhathawn ziaakah an tir ta tlat mai a.)

NULA I : U Chhing, lehkhathawn min han ziaak sak lawk teh, inkhâwm hmain i la ziaak zo hman ang.

CHHINGA : Kan ziaak hman tawh lo vang. Lehkhapuan pawh ka neih loh hi.

NULA I : Ka nei aláwm, ka Pathian Lehkhabu kárah ka dah kha maw lo. Khawnge (*a Pathian Lehkhabu kara lehkhapuan chu a la a.*) kha, mi han ziak sak lawk teh khawngaihin.

CHHINGA : Ho mai mai, in tiangvái lehkhathawn ka ziak sak duh lo che u. Duh leh nangmahni'n ziak ula ti nia.

NULA II : Tiangvái lehkha tûr awzáwng a ni lo. Nise chu kan ziahtir lo tawp ang che. Kan thawn tûr ber kan ziahtir duh dáwn the em ni? (*ti h pah chuan a chhíng sak a, a (hiante chu nui titih bian a kiai khum a.)*)

CHHINGA : Pen tui pawh ka nei lo, nichinah ka hmang zo vek. Hman theih a ni rih lo. (*Chutia a ti h vele h chuan nula pakhat huan Chhínga pen pai chu a phawi sak thut a, a han ziak chhín a, a tui chu a lo awm si a.)*)

NULA II : Hei a tui chu a awm reng aláwm, han thai sak lawk a a nih chu, inkháwm kan tlai ang. (*ti h pah chuan Chhínga kut eh pen leh lehkha chu a hmehbel ta chawt chawt a. Nulaho lah hu an phárin an bengchheng khawp mai a, an nui tlawrh tlawrh blawm a.*)

CHHINGA : A nih khawnge ka han ziak ang e, ziak chhan han la a che u.

NULA III : Hei hi ziak chhan mai rawh (*ti h pahin ziaklohbú pan hi hi a pe a. Ziak tûr chuan a han intintuah a, a thawte chu a a phut phut mai a, a rawmawl a pharh a, a han inhru a. Thling-em chungah chuan ziak tûr chuan a han tin ve ngial a. Nulaho huan an bawr laih mai a.*)

CHHINGA : Engtingge a bul kan tan dáwn?

NULA : Ka ni duh tak, tiin tan phawt mai rawh. (*Chhínga chuan han tin to to va, a kawlawm chu a chhín a, ding chung chuan pai tum a.*)

NULA III : Khawng e i kal dawn le? Ziak reng reng la a nih chu, thawn haw tûr an remchâng em mai (*tih pah chuan a kawlawm chh a pawhhlâk sak a, kawih (hut a tum a.)*)

CHHINGA : Ka va inthiar lawk dawn a nis, ka va chhuak law ang a, ti khân min lo nghak r'u (*a ti a, a pen chu a hnutchhih a inthiar tûr chuan a chhuak ta daih mai a.*)

NULA : (*A lo lut leh har tak deuh avung chuan tukverhah a thlir a, hla taka Chhinga kal chu a va hmu ta a.*) A haw daih nih saw; a tih dânah khân lehkhâ a ziak thiam lo a ni ngat ang duh leh a pen hi i neih sak daih ang.

NULA II : Awi a ti mak! Thiam lo hmêl a put loh tehluh nê pente cnu a pai ve ang thût si a, ka hmuh tih pheih chuan kei ch High School Zirtirtu hial tûrah asin ka lo ngaih.

(*Puanzar an khar a.*)

LAN IV

(*Notice Board-a hriattirna intir thlir vung vung chungti Chhinga chu a ding a. A inchei ve zuar a. Chutih lai chuan Captain (Vai) pakhat leh sipai pahnih hi an lo kal a. Chhinga chu a rawn din chih a.*)

SIPAI : E, ka pu, nangmah Capten sâp-in be duh maw le, kal raw

CHHINGA : (*Hlawhawng takin a hawi hu hu a.*) Ka kal ang maw (*Kal a tum a.*)

SIPAI : Kal lo bang. Capten Sâp duh maw le. Mi ko rawh (*tih pah chuan sipai chuan Chhinga kal tûr chu a dawm ding a.*)

CAPTAIN : (*A note bu atang chuan lehkhâ, hmung ziak tlar awn hi a han pharh a. Sipai hnênah chuan*) Jitna idhar nam hai, da baji mera pas ana.

SIPAI : *Captain kuta lehkhâ chu a la a, Chhinga hma zawna chuan a han pharh a.* Heta mi bring awm maw, zawng zawngin dâ sâwmah Sâp nênah ho rawh, rang takin tûnah. (*Sipai-ho chu a*

la dīng a. *Ohhinga chuan lehkha chu a keng a, a kal ta a. An en-zui reng a, puanzar pahniha an hlim ngah a. Ohhinga chu a phei ta a.)*

CHHINGA : *(Lehkha a chhiar thiam si loh avang chuan a mang a ang hle mzi a. Lehkha chu a han let vel phin a, a hawi a hawi mai a. Zawite hian) Lehkha thiam loh chu a va han pawl tak em! (Tichuan a kal liam a, mi tumah a zawh ngam si loh avang-in a rin zawng zawng chu dar sawma Captain Sap hnēna kal tūr chuan a hrilh ta ngawt a.)*

LAN V

(Captain hmaah chuan mi sawm an dīng a, hming a han lam ta dan dan a, mahse a tua mah chu dik aram a awm ta si lo va. Captain chuan thinrim takin a hawtir leh ta u. Puanzar pahniha a inhlīm ngah a. Chhinga a lo awm a, anniho chu an kal phei a. A hrilh sual zinga Buanga chuan.)

BUANGA : Chhinga, engahnge Sáp hnēna kal tūra min hrilh ngawt le? Hming zia-kna a pe che a ni lo'm ni? Pakhat mah i mi hrilh te dik rēng rēng awm lo, hua thulhin kan han kal a, i tidik lo hle a ni. *(Thinrim deuh takin a ti a.)*

HLEIA : I mawl em mai, khawng a hming zia-kna pēk che chu *(Chhinga chuan a ip-te a/ang chuan a phawrh a. Hleia chu a pe a, a han en a.)* Hei, nichina a lamte chiah vek kha an nih hi. I chhiar thiam lo a nih leh mi dang pawh chhiartir mai tūr alāwm; ching tawh rēng rēng suh.

CHHINGA : Min ngaidam teh u, sipaiho ka hlau si a, mi dang tih tūr ka hre si lo va, mi an thlir zui reng si avangin ka tihngaih-na hre lovin khatiang khān ka ti ta rawk mai a nih kha.

BUANGA : Sipaite chu pawngpaw blauih tūr a ni hlei nēm. An tih dāwn che pawhin i chhiar thiam lo a nih leh 'ka thiam lo' tih mai tūr alāwm. Tūn thleng thlenga lehkha pawh i la chhiar thiam loh ni.

HAMA : I lehkhə thiam loh chu i mualphopui zing ta hio a nā
hə, Thiam lo nih i hreh si, thiam loh aa nā sà chuan thiam
nihte tal hi hreh lo la, i mualpho lo vang. Tūn huah chuan
ching tawh ngai lo.

(*Puanzar a inkhər*)

LAN VI

(*Lianchhinga leh Rama an thu dân a.*)

CHHINGA : Kan thu dang alai chuan Rama, kei chu lehkhə thiam
loh hi hrehawm ka ti êm mai, i hriat angin ka mualphopui zing
ta êm a, han zir leh ngaihna hi min hriatpui mial lāwm maw ni le

RAMA : Dawn lāwm ni, i peih phawt chuan kei pawhin ka zirtā
ang ehe. Lēnte pawh kan lén tlai phah deuh ang a, tin, lēng lovi
zir zānte pawh kan nei mai ta lāwng.

CHHINGA : Han zir leh pawh ka zak deuh tlai alāwm maw le.

RAMA : Zak lo ve. Thiam loh avānga mualpho fo mai hi a zah
thiak zāwk daih ngai. (*Chutih lai tak chuan Hminga chu lehkhə
hengin a lo lut a.*) E, Hminga, eng lehkhə nge i ken?

HMINGA : Hei kan S.E.O. lehkhə a lo thleng a. Puitling ziaik leh
chhiah thiam lo tama sirna sikul a rang thei ang bera hawng tām
ang rawn hrilhna alāwm maw le.

RAMA : Kan lo tti lai tak thil a nih chu nghe nghe a. Engtik
tan tūn nge a rawn tih?

HMINGA : A rang thei ang ber a ni mai, kan inpeih chhuan hu
hūn a ni mai ang a, hei hming ka khawn zēl a. Chhinga hetah a
awm tih ka hria a, a duh ve nge ve lo ka rawn zāwt dawn a, ka
lo kal a ni. Chhinga, i duh ve ang chu ti raw?

CHHINGA : Duh teh reng a. Min teh ve phai athu a ni ang
chū. (*Hminga chuan Chhinga hming chū a siak ve ta a.*)

LAN VII

(*Ohmngan lehkhathawn a ziak thiam tawh a, ama ziak ohu a han chhiar ri a, a hlim hle a. Lehkhathawn hi a duh ang anga ziak mai tûr a ní. A chhiar zawh chuan.*)

CHHINGA : Tumna nge nge chuan kori a lo tu e, Zir lo ila chuan ka la thiam awm tawp si lo va. Tûnah zawng ka mualpho fo bñk tawh lo vang. Social Education Department hi chu ka tân chuan pâwl tangkai ber a nih hi. Zak chung chungka ka han zir leh chu ka va inchhîr lo tak êm ! Tumna nge nge a blawhtling thîn !

(*Puanzar a in zâr ruai ruai a. 'Thil hlawhtling nghal mah ouh se, bei la bei nawn rawh' tih châng khât kha chhînglam a tang-in an lo sawi rual a.*)

THEN II

LAN I

(*Puanzâr a inhlêm a, Laldâwla feh chu a lo hâwng a.*)

A NU : Dâwla kha i lehkha a lo thlong a, i lukham huuaish khân ka zeh tâk kha.

DAWLA : (*A inail sawk sawk a, a chhiar thiam loh avângin a pu fapa Thangkûnga chhiar tîr tûrin a kal a, puanzâr pahniha a inhlêm nghâl a.*) Hei, Kûnga, ka lehkha hi han chiah lawk teh.

Puanzâr pahniha a inhlêm nghâl a.

KUNGA : (*Ngawi rengin a han chhiar hmaza a, a nui ta tat tat a, a chhiar rîk hma chuan.*) Aizâwl-a i zu awmlai khân nula i nei a ni maw ? Hei a ruah loh thu a rawn hrilh che a nih hi.

DAWLA : (*A tûm hmak a, a chhiar pawh ngâk lo chuan lehkha a, a pawthla a, lungawi lo taka chhuah pah chuan.*) Ho mai mai. Ka ni'teuh lo êm mai ! Chutiang engmah a awm lo.

LAN II

(Tapchhakah chuan Dawla chu a nu leh pa nên an (hu hova.)

DAWLA: Ka nu leh ka pa in lo á lutuk hi a pawl teh zawng a nih hi. Lehkha mi zirtir nachang rêng rêng lo hrelo che u. in-chhirin táwpin tai a nei lo vang.

A PA: Lehkha zir a tál hlei nê, eng chen pawh zir ula, ei leh b̄r b̄k duh in nei chuang lo vang. Hetia mi sin leh fên ang i fên theih tho hi chuan engge mihring nih chhângin tál dang a awm leh tawh chuang hlei nê.

DAWLA: A va han ni hlei lo, silhfên leh ei leh b̄r nei chauh hi rualawh lohna a ni hlei nê. Lehkha kaw khat pawh kan briat loh avângin zah lohna túrah kan zak zing êm! Nizân-a ka lehkathawn lo thlengte pawh kha kan chhiar thiam loh avângin hre lo túr tha zawngin an briat phah a. Chanchinbu ni se chhiar ve chák êm êm mah ila thiante chhiar ngaithlain kan dák doh doh mai a, kan thawk anga ka tlan bosan daih mai túr che u a nia.

A NU: Pawl mah la in zir lo zo tawh si a, ti hian teima tak-in hna hi thawk sauh sauh la, rual zawng i awt b̄k lo vang.

DAWLA: Rualawh loh te chu sawi teh 'suh. Rual kan awt a, hetí hi kan nih hi. Silhfên leh buh leh b̄l neth chauh hi rual awh lohna a ni hlei nê. Sorkâr haa ôhu sawi loh mahni hmîng fahran pawh ziak thiam lo tán chuan rual pawh kan p̄wl ngam hlei nê. Sikul kai ka ngên ngawih ngawih pawhin in phal lo va. Zirtirtute min hrem hlahv vângri-ngawtâ awmhmunah ei leh b̄rin min p̄wng duat a. Nihka kan han briat ve chinah a lo tiai tawh si a, nu leh pa á lutuk neih zawng kan rothei hle zawng a nih hi.

A PA: Á te zawng min ti chai suh, ka átin kha leh-chen kha lai upa ka ni lo vang e. Thuamhauw ni so mi ta aia tha i mbeta, i mamawh apiang kan lam sak thei zêl bawh che a. Kei pawh-in kaw khat pawh ka thiam hlei nê, tu'a min hmuett tak b̄k

pawh ka hre lo ve. Rilru-a thu a ni ngai, lehkhā thiam inti fê
fê ka aia a ka hmu tam êm mai. (*a ti ngoh ngoh va*)

A NU : I lehkhā chuan eng thu nge a sawi a, Dāwlte ?

DAWLA : Engpawh, engpawh ; in la hre mai ang. Thangte, leh-
kha pawh han thawh dāwn ila, mahni'n ziaik thiam si lo, mi
lehkhā hmu ila, chhiar thiam bawh si lo. Kan thuruk zawng
zawng kan tlāngau pui hi a ni ringawt zel mai a. Lehkhā min
fo zirtir lo hi chu a pawh teh zawng a nih hi.

LAN III

(*Nula rtmin Dāwla leh Rova leh Sānga chu an lo thu a, nula
chuan la a dtlek a.*)

ROVA : Tak-a-na Dāwla, i thianpa Rema a lo chhuak dāwn e lo ?
B. A, a zova, rawn chhuah a tum a, Dāwla'n lehkhā pawh a hmu
tih ang reng ka va hre em ?

(*Dāwla'n a chhan hma chuan.*)

SANGA : Rema-te hi aw, an retheih ve thin tehluh nê ? B. A, an zo
chu a ni mai dāwn a, pa rilru nei ohu kâr lovah heti leh mai
bêk a. Rei lo teah 'Ka pu' kan ti mai dāwn emaw a ni âwm si
a, rawtuh leh tumbû mai maha chāwmah zawng kan tluk lo teh
zawng a nih hi !

(*A inleng tlangvâlte chu hlim hmêl taka melh kual chungin*) Leh-
kha-in zir zir a ngai hlei nêh ti rawh U Dāwl ? Eng chen pawh
zir mah se chaw tho a nia an duh ang ni. Kei zawng lehkhā zir
hi ka ngaisang chuang hlei nêh. Keini pawh Hai Sikulah kan
hai a, kan hai kan hai ve tho alâwm. (*tih pah chuan a nui har
har a.*)

DAWLA : Hei Rema lehkhā chu ka ak reng asin. Rova nang
han chhiar teh. (*tih pah chuan a han phawh a. Aizawl a tang-
a nula lehkhā kha a han phawh a, Rova chu a pe a.*)

ROVA : (*Ngawi rengin a han bik a, mahse Dāwla chuan, 'Han
chhiar ri la maw lo,' a tih si avangin a han chhiar ri ta a.*)

Dear Dâwla,

I dam thîn ang chu maw ? Hei ka ruak lo tăn ta a, min tiam ang khân ... (*chû mi thleng chuan a chhiar hman chauh va.*)

DAWLA : Khawi chhiar lo vang. Khatiang dâwt mai mai, He nula hian ri tihmualpho a tum leh lutuk a. (*tiñ pah chuan lehkhâ chû a pawthla a, Mawii leh a phiante chû an nui ta ham hom a. Dâwla chû a zak hle a.*)

MAWII : Tlangvâl emaw kan ti che a, pathlawi lo zu ni reng chia maw le. U Dâwl. I ti-huau ang aw. Kei mo puan ka hauh a nia. Psilaia nu chu a hmêl kan va han hmu ve châk ve !

SANGA : Zânin zet chu vâl kan Chiang tâng a ni lâwm ni ? Khawngê Dâwla, chêng han sik chhuak teh, kurtai sêr khat na nâ nâ chu chawi i phu a ni. Nau zû kan in tûr a ni ti rawh Mawii.

MAWII : Lutuk, khawi u Dâwl, ka nu Bêli ten an ngah mai, kei-man ka va la ang e, ka nu, nang thingpui lo lum rawh.

ROVA : Zânin bâk, khawpui ri pasarih thusawi zêp tlat tûr kha a puang a ni ringawt alâwm ! (*Ohutia Dâwla an dem fiam lai chuan naupang pakhat hi a lo lût a, chanchin bu a rawn heng a.*)

NAUPANG : Ka u Mawite, hei in chanchin bu (*a ti a, a chhuak leh ta mai a.*)

MAWII : Kan lâwm e, (*Chanchin bu chû Sângan a la a, chhiar a tum a.*) U Sâng chhiar bîk teh suh, kha aia ngaihtlâh nawm zâwk chanchin kan hria alâwm maw le. (*Dâwla chû phlîkhâi ema a hriat avângin.*)

ROVA : Mawia, han chhiar teh, kha laltin kha la phei la.

SANGA : A nih lo ngaihtla r'u ka han chhiar ang e. Mahse lehkhâ chhiar hi ka thiam lo êm mai a, min lo nuih hauh euh ang che u. (*Khât tak chuan a han chhiar ta bauh bauh a.*)

PUITLING ZAN SIKUL

Saukial Edusatiawon Deparment (Social Education Department) in mi tupawh ziaik leh chhiar thiam lote tân zânah zirna a Nawng a, zir man engmah chawi a ngai lo vang, an zirna a-tana tûl tûr chu Sorkâr in a tum sak vek ang.

FAL IEAR PALAN (Five Year Plan)

Kawng tinrênga hmasawna a awm theih nân Sorkâr chuan kum nga zêl bithliaha thiltih puithin tûr a ruahman a. Chûng chu tihlawhling tûrin hêngte hi a huop btk ang :—

1. *Kawmusatiawon (Communication)*
2. *Edusatiawon (Education)*
3. *Akrikulture (Agriculture)*
4. *Medisal (Medical)*

Sâp tawng a tam êm mai, ka chhiar thiam lo. Dah ang, duh leh naktôk lama chhiarah. Mawli, kha dah rawh, titi sawina a dâl e. (Chutia a la sawi lai mêk chuan tlangau a rawn au va.)

TLANGAU : *Khaih.....Khaih.....Khaih !!! naktôk zing chaw ei hmain V/C President inah kawng laih man lâk theuh tûr.*

(Puanzar a inkhar a.)

LAN IV

(Puanzar a inhawng a, V/C Secretary chu dawhkân chhawpin a tshu a, ziaikna lehkhahu, ziaikna leh tangka (note) têt a in chhawp a. A kiangah V/C President a ding a, tangka la tûrin an bial laih a.)

V/C. PRESIDENT : *Hming ziaiknaah khân in pate hminga ziaik ni mah se a la apling khân mahni hming ziaik zêl tûr a ni a.*

(Dâwla chu pawisa la tûrin nula pakhat nêh an ding dân a. V/C. Secretary chuan Dâwla pa, Hrangburha chu a han lam a, Dâwla chuan 'Awm' a ti a, dawhkân bulah chuan a pheh a, hming ziaikna tûr chuan a kawlawm paî chu a han lek chhuak a, ziaik ve a han tum a.)

DAWLA : Tûkin chu kuhvakhâwr ka rui a, ka kut a khûr tlat mai ka ti, ha ziak thei banh lo mai. Kut zung nem in phal mai lo maw ?

V/C SECRETARY : Phal teh rêng c. Dâwla te hi kuhvakhâwr rui mawi lo che u, i ziak thiam lo a ni lek lo maw ? Khawngc i kut zungpui chu. (ti h pakh chuan Dawla kut chu a la a, a kaw-lawm tui chu a tât a, a nem sak a. Chutih lai chuan Rova leh Mawii chuan an lo nuih dân var var a.)

(Chutih lai vêk chuan an biatlu Gram Sevak chu a rawn zing thien a. V/C. President-te chuan chibai an bûk a, pawisa la chu an la fîn lo bawh a, rei lote kawmna an nei nghâl a.)

GRAM SEVAK : (Ohair-ah a {hu a.) Remthanga he mi khua a ni lo'm ni kha ? (Ni e ; an lo ti a.) B. A. tha takin a zo va, Social Education Department-ah hna a hmu nghâl nghe nghe kha maw lo ! A nu leh pate pawhin an la hre lo vang. S. E. O. an ti a, chu chu Social Education Organiser tihna a ni a ; an hna ber chu ziak leh chhiar thiam lo thiamtirte, tin, hei tân laia hnam fîng zâwkte tih dân chât dân mawi leh puipun nikhua châng a nungchang put dân tûr tha leh hmeichhe tân pawh nu khawsak tha leh kut themthiamna lamte a, thil tinrêng a ni mai. Hetia kan hmuha nunphung mawi leh mihring intodelhna, khawtlâng changtlunna chi hrang hrang hi a ni ber a. Chûng chu tipul-tling tûr chuan kan tih theih bûk tam tak a awm a. Chûng chu Sorkârin an tihpuittin sak dâwn che u a ni ber a. A, Pu Rema in vônga mi ngei a tang dâwn alâwm, engkim a la hriih vek ang che u. Ziak leh chhiar thiam lote tân pawh sikulte a ja rawn hawn sak ang che u a, Y. M. A. lamte pawhin theih tawp in lo chhuahpui dâwn nia. Y. M. A. an pawimawh viau ang.

LAN V

Mawii te inah chuan Rova leh Sanga an lêng a, Mawii chuan lehkhâ a zial sak a.)

ROVA : Mawii, naktêk sân chu han kal ve dâwn lâwm ni ?

SANGA : Khawlah maw ?

ROVA : Kan vêngah hian nangmah chauhvîn emaw i awm chu aw !! Remthasga a lo haw a ; a B. A. pass leh a hna hmuh Y. M. A.-in an lăwm dăwn a, an sawi huai huai kha ; kbitah a thianpa Dăwla te inah zănrish eikham veleh nula leh tiangvâl sawng zawng kal theih tûr an tih kha.

MAWII : Awi kei zawng, Rema hi a fel ka ti êm mai, ti ila nang ni chu a la tluk lo deuh mai che u pawh a. A nu leh a pa a ni fakawm ka tih chu. Amân a lo zir chu ni bawk mah se a nu leh a pa hian an tum êm mai a, an retheih phah bawk a. Mah-se tûnah zawng a rah an seng dăwn ta a nih hi.

SANGA : A thianpa Dăwla nêa chuan lehkha an inthiam bleih teh e ! Pakhatin B. A. a pass a, a ni lah chu A AW fêl (fail) pawh a tling phâk si lo va. Dăwla hi chuan a thianpa chu a pha ta lo ngei mai.

ROVA : Dăwla zir loh pawh a ni lo, a nu leh a pa an demawm zaw ber mai. A zir chăk tehluh nêa, an inti mi tha a, a sikul kel an phal lo kawî vêl maw le. Lal upa emaw kan nih reng dăwn an ti a, a teuh si lo va. Khingtiang awm thein han zirtir na se chuan, amah fapa mal a ni leh nghâl a, a harsat loh teh-lu nêa.

MAWII : U Ro, hmân zăna U Dăwlan a lehkhathawn a chhiar-tir che kha i phuahchawp nge a tak tak em ni ?

ROVA : Tak tak ni e. A mîk a mak a hriat loh luat avâng khân Rema lehkha emaw a ti ni ngei tûr a ni a. Kel pawhin Rema lehkha a hmu tih chu ka hria a. Chhiar rawh min tih tîk st-ah kha chuan ka han chhiar ve mai maw le, a zia lo ngawt mai ; a zak leh lutuh a.

MAWII : Ngawi teh u, zlak leh chhiar thiam lo hi kan vêngah hian kan la tam awm viau a nia. Duhi te pawh sâwn an lo la thiam lo reng a. Han ti ta mai mai ile, tûn Chawlhni kan in-

khawm pawh kan thu dân a, lehkhabu kan zawn pawh a lo la hre lo ve bawh niin, ka-rin ang reng a lo ni lo. Hla bu leh Pathian Lohkhabye hi a inkhawm apiangin a keng ve bawh si a.

MANGA : Thiam teuh nang. Nula dang pawh an la tam maw lo, khawng ka'n chhian teh mah ang. Nula-ah chuan, chu : Duh! chu ni se, Laltawii, Zaikhumi, Thanhmingi, Chalkimi pawh khuan a thiam ngút emaw ni ? (*Maw chuan, 'A thiam chang chang, a lo ti a'*) Tlangvâl cawhchu thiam lo tawp A AW B pawh hre lo chu Dâwla chu a ni ang a, U Nghenga, Vânrîkhûma leh saw, pêm thar tlangvâl saw, Rina, an tia maw ni ? (*'Chunga pawh' Bovan a lo ti a.*)

LAN VI

(*Dâwla te inah chuan Rema lăwm turin Y. M. A. nula tlangvâl an kalkhawm a, Rema chu a sât (suit)-in a inchei a, nghawngawrh a awrh a. A kiangah chuan Y. M. A. Branch President chu kawrchung hain a thu bawh a. Tingtang nên an zai hap hap a. Zai sawah.*)

CHAIRMAN : Aw lo, tan zai kan rêl dâwn tawh ang a. Zante a rei loh nân kan tan nghâl ang a. Hei, zânina kan kal khawp ohhan chu kan hriat theuh angin kan Y. M. A. member 'Pu' zawn kan ti duh bîk lo vang a, kan thian Remthangan B. A. tha takin a pass a, kan khua a chawimawi êm êm a. Chu bâkah chawp leh chilbin hna tha tak mai a han chelh zui leh nghâl a. Chu a hna chu thawh ni pah fâwmiñ hei min bialtu a han ni leh nghâl a. Kan vânnai tak meuh meuh tih kan inhre tûr a ni a. Chu a hna chu engage ni an tiñ kha ? Ka lam thiam zawn pawh a ni lo. (*Remthanga chuan ring deuh lauh hian*) Social Education Organiser (*a lo ti a*). Nia, chu kan hria ang a. Amah pawh thusawi atân kan ko dâwn a Mahse chu mi hma chuan kan zavaia aiawhin nula, Liani...zalah kan sawm ang a ; chu mi hnuañ kan Branch Treasurer-in kan inkhawmna Pathian hna-ah min hian sak sela. Têngah hla pakhet min sak sak tûrin nula Liani chu i sawm xih ang. (*A rei a, a zai zawn chuan tawngtawng*)

Hei hi chu jawng'ai tak tak lovin Chairman in Serond hnih lek han rial sela ding leh nghil mai se.)

CHAIRMAN : Aw le, tûrah Tv. Remi chu thusawi tûria i sâwm ang u. Hun ren hauh lovin, kan zinga sa i awm a tih tih han sawi teh se. Ngun takin i lo ngaithla ang u.

REMTIANGA : Pu Chairman leh Y.M.A. phian duh tak te u,

Ka phu lohvin hetia Y.M.A. in kei-kâr min lâwm-puina inkhâwm min neihpui hi ka lûvin tak meuh meuh va. Nangmañni leh Pathian zira B.A. te puss tlei leh sorkâr hnate kan han cheli ve takh chuaz in zinga sawi tûr ka ngah hle a. Mahse thute hi kan la sawi tam loh êm avângin mañni rilrua awm ang pawh kan sawi thian dawn lo va, pawh ka ti hle. Aw le, hetia haa ka hmuh veleh hian ka rilrua avn hmasa ber chu kan veng hi engtinge ka tih changkâr ang? tih hi a ni. Chuvângin kan vâng lam bia tu nih ka chuh var a. Min lo duhsak a, engmaw chen chu tling lo takin kan inbiat ve dawn a ni ta a. Tûna ka hna hi ka sawi duh ber a ni a. Vântlâng zirua ti mai ila, nitin sikula lût ve thei lote hi lehkhâ lamah leh nun dân thuah engtinge kan tih changkân ang, tih hi a ni. Kan vôngah hian puitling ziaik leh chhi-r pawh thiam lo kan la awm nual tih kan hai lo va. Chûngte chu kan hna hmasa ber tûr an ni ang a. Chu mi zirtirna nei tûr chuaz Y.M.A. hi kan pawimawh hle dawn a ni. Y.M.A.-in ziaik leh chhiar thiam lo hming in la khâwm ang a, zir duh lo pawh zir ir tun hrân hrâm tûr a ni a. A duh lote pawh hian an duh lo tik tak ni lovin an zah vâng a ni chhawk a ni. Zir hi thil zahthlâk a ni lo. Thiam loh na na na chu kan zir tûr a ni a. Chutiang zir tûr chuaz heta ka awm chhông ngoi hian Y.M.A.-in an hming la khâwm ul., kan buatsaih nghil dâwa nia. Aw le, ding chungu thu sawi hi ka thiam lo êm mai a. Chu chu tâwk mai teh se, thu chungin zawh duh in neih leh min rawn zâwt dâwa nia, la lâwm e.

(Kut an bêng ve bawh a, mahse ilêntein an bêng a.)

CHAIRMAN : Aw le, a lâwmawm ngawt mai. Kan vêng pawhin

kan chângkân phah ngei ang. Tânah fiamthu thawh târin Ruma kan sâwm ang a, khawngaihin a thil thiam han entîr teh se.

(Mahse namên lwin Ruma chu a tang a, a kai tlok an awm a, chutih lai chuan leh lumah sang tih hriat fahrin hian an lo vawih leh kurh kurh thên a, an nui hlauh hlauh a.)

CHAIRMAN: Aw le, tânah thu inchhâng (a [aw] sual chu lwin in mipui an nui dur dur a. A thênin ching an tum a) aw, thu zawh târ nei chuan han zâwt ula. (Tuong hriat theih loh khawpa an bengchhen awngin dawhkin a khawng ri a)

ROVA: Puitling zân sikul chu hawn lo ni ta se a zirtirtu chuan engzânge a hlauh ang?

REMA: (Thu chungin) Hlauh tak tak a awm lo vang. An thiamtîr dân azirin lâwmman pèk an ni ang

ROVA: A nih zirna hmanruate?

REMA: Hmanruat pawh tam a la ngai lo vang a, mahse hêng ch'wk te, leh a tûl tûl chu sorkârin a tum vek dawn a ni.

DAWLA: P wl ruk thlen a zirna a awm ang em?

REMA: Cruti lam kawng chu a ni lo va, ziaak leh chhiar an thiam hnuzh chuan hâng chanchinbu chi hrang hrangte an chhiar zêl atân sorkârin a lăk sak ang a; tin, chanchin hrang hrang thlen khawmna in a ni ber ang chu, Information Centre an ti a, chutih chuan lehkhawb chhiar hrang hrangte dah a ni ang a, chûng chanchinbute nêh chuan, tin, inkhêlna chi hrang hrang hêng Carrom Board, Draught Board, leh thil dang eng engomaw a pe ang a, c'ui chi Y.M.A. hian enkawl thei se chu kan duh ber a. Tin, chu mi in sakna intuituhna târ pawh chuan sorkâr chuan a sang têlin tangka a pe thei a. Mahse a sakna a nih loh chu, an sak hun a an chawm hiam siamna târ a ni zâwk ang. A sakna pawh engnge, mi an p'ûr chuan Department dangin a pe thei tho a lăwm. Tin, Dawla zawh ng khaw

miin an thiam na na na chuan ni tia sikul kan nei a, an tûlan ang zêlin chu chu sikulah chuan an zawm zêl thei ang chu.

CHAIRMAN: Rema a tawng hah bawk a, hahhawh nân tûnâh nula zal thiam Tluangi thung i han sâwm teh ang.

(*Namên lovin a tâng a. A kianga tlanguille chuan an hui kai leh ngial a, mahse a duh dêr lo mi a. Chu mi lai chuan an bengchheng leh hle mai a. Ohutiz an rîk le-le lai chuan tlangu a rawn au va, hmanhmawh thliphâng râwl tak mi hian*)

TLANGAU: Khaih! Khaih! Khaih! Rum! pî thingah a tla a, a zawn tûrin Bûngmual lâmah kal vek tûr a ni. (*In ngaitbla thup a, chu veleh nula leh tlanguil zawng ziwng chu an tho sung sung a; bengchheng aum hauh lovin a c'huik fui ta duk a.*)

(*Puanzâr a inkhâr a*)

LAN VII

(*Rema te inah chuan Rema leh Y.M.A. President chu an inkâwm a.*)

REMA: Kan vêng chu tu khaw hriat loh emênin kan va la mawl êm ve aw! Nizân kan inkhâwmte lai k'î, zaia han sâwm leh namên lovin an tâng a; fiamthu thawh tûra sâwm leh an tâng bawk a; a leh lamah lah chuan insâm nachâng hre miah lovin an lo bengchheng bawk si a. I thu han sawi sual te kha chin tâwk nei lêk lovin an nuih a. Sing lui tih hriat fahraña lo vawih tâwk lah bo lo. Zir tûr kan va la ngah tek êm!

Y.M.A. PRESIDENT: A ni ngawt! asin, a mangat tak tak a nia, mikhual aum zân pheï chuan kan zahpuiawm lehauil a. Biak ina inkhâwm laia nula thei't lo thial tûh tûh tâwk kan aum; tlangvâl ni se bân ngâk zô aum hek suh i; mo lawm zân-lo mawh hian a sin kan bawraw ni! Mahse kawng khitah fak-awma deuh mai kan nei a. Hetiang vânduaina leh chhiat ni that niah hian kan tlâwmngi êm êm mai thung a. Nizânte khân tlângau au zewh hma khân tam tak kha chu an tla liam hian asin. He mi kawngah hi chuan ka insi lo ngawt ni Mahse

hei pawh hi hetiang reng kan ni ang em? hriat lah ni suh.

REMA : Ka ti asin. Kan vêng chu he mi kawngah chauh hi chuan ka infak ngawt mai. Kan College zirpuite hnênah p.w.h ka sawi mawlh mawlh thîn asin.

YMA PRESIDENT : A nih chu, Rema, puitng zân sikul chu kan kutah i dah dâwn em ni ang?

REMA : In inzuam dân athu le. Kan duh dân c'uan Y.M.A. hi nula leh tlangvâl fûn zo ber le : tlangvâi thei ber tûrah kan ngai che u a. Hlâwkna tak tak phei chu a awm hauh lo vang a. Mahse thiamna kha hlâwknaah kin ngai tûr a ni a. Sorkârin mi tanpui hauh lo mah se Y.M.A. thuvawna 'Zoram hmasâwnna ngaihtuah' ti' kha tihhlawhtlin kan tum a nih chuan Y.M.A.-in kan lo kenkawh chu a dik arg a.

YMA PRESIDENT : Aw le, theihtâwp chh'ah kan lo tum ang a kan kutah chuan han awm phawt mai sel, m'hsê thenkhat zir duh si, mi nu, mi pa lo ni tawhte hi engtinngê maw ni ang le?

REMA : Zirûr thei tûr chu in ni vek a, ziaik leh chhiar chauh na na na; a hars' zual chu an in lamah a pan pawh in lo pan mai dâwn nia

YMA PRESIDENT : Aw le. Theihtâwp kan lo chbuaah ang e.

LAN VIII

(Lung nghê'gin Blackboard un tung a, lalfin an chh' a; tlangvâl leh paho te, nula leh nuhote chuan A AW an lo chhiar ri ihup ihup a. An chhiar zawhrh :—)

ROVA : Dâwla, hei engnge ni? (tiin S hi a kawk a, a han zawt a.)

DAWLA : Esi Ti (a han ti a, an nui leh khiah khiah thên a.)

ROVA : (An znga putar pakhat chu) Ka pu, hei hi nang? (tiin D hi a han zâwt a.)

PUTAR : Ka hre hin hen lo ve, a puar ang pêng a.

(An znga pakhat chuan, 'In chung' an hman ang hi maw le,' a

lo ti a.) Ele, Thilthek (*an nui leh dar dar a.*)

ROVA : A la ni lo deuh.

PUTAR : Rângva a ni teh poh a ni ang chu. (*Rova pawh chu a nuih a za kher mai a.*)

ROVA : Saw maw le, Hmun hlui tlângah pawh a tam saw....

PUTAR : Di emaw chu ni ?

ROVA : Dik. In chhinchhiah theih dân tûr chu a hming anpui lam chi in hriat ngheh tawh si aţang hian vawn a awl bik a.

Entirna : Z hi hming in chhinchhiah theih dân chuan 'I thiam ZET mai' tih aţang hian chhinchhiah a nuam a. Tin, a hmêl hi in mitthlaah chămtûr tum ula, puitling lungfing tawh dân chuan in thiam mai ang.

(*Puanzir a inkhîr a.*)

LAN IX

ROVA : (*A ngai tein blackboard an tung a, laltin an chhi bawk a.*) Tôah chuan A AW ciu in hre chhuak tawh a. Sipel kan zir thung tawh ang. A hm. sa berin Dâwla ka han zâwt teh ang. Hei hi i hming a ni a. (*Blackboard-ah chuan 'LALDAWLA' tiin a ziaak a.*) Han sipel teh le, ka lo kâwk zêl ang e.

DAWLA : (*Rova chuan tiangin a kâwk a*) EL, A, EL, DI -- ..

ROVA : A ni lo deuh, EL, A, EL - LAL tih tûr a ni. Khai leh aw... ..

DAWLA : EL, A, EL - LALDAWLA ..... (*an nui tlawrh tlawrh a*)

ROVA : Tôah chuan in thiam ta ble a. Zâninah chuan ka sawi ang a, in ziaak dân a ni. Z'ak tûrin inpeih rawh u aw. Khai le, ngaithla teh u :—

'LEHKHA THIAM CHU HLO THLAWHPUI ATAN PAWH A THA' in zo tawh maw ? A dang :

'LEHKHA ZIRIN TLAI LUAT A NEI LO'

A dang leh aw :

'MAHNI TAWNGA ZIAK LEH CHHIAR THIAM LOH 'CHU.....' in zo tawh em ? (*A han sawi nawn leh a.*) AT HLAWHNA A NI' Aw le, mahni ziaik theuh kha han chhiar teh u. (*An chhiar bauh bauh hlawn a.*) Zan dangah chuan lehkha thawn dân kan zir tawh ang.

(*Puanzâr a inkhâr ruai ruai a. 'Mizo fate u finna zawnng ula' tih Zai-pâwlin an sa a.*)

THEN III

LAN I

(*Puanzâr a inhlâm a. Y.M.A. nula leh tlangvâl chuan khual lian lo kal lawm nân chawr kân te, salu lam te, khuallâm te leh an thiam zawnng hmân lai thil chi hrang hrang an entir a. An thiam hle nghe nghe a.*)

LAN II

(*YMA te Cultural Society leh nula leh tlangvâl pâwl hrang hrangte chu a hova committee na an nei a.*)

HRIMA (*Chairman*) Hei, zânina kan inkoh khâwmna chhan chu, hmânna kan mi liante lo zin tibhlâm nâna kan hmân lai thil kan lo entir kha Kohhranin a ngaimawh deuh a ni awm a. Zânin hian Kohhran chuan Committee an nei dâwn ngei mai a. Mia rawn ko thut pawh a ni mai thei a. Engtinge min tih dâwn chu kan hre hauh lo nain keini hian engtinge kan chhâ ang ? tih thuah kan inko khâwm a ni a. Engtinge kan ngaih dân hlawn le ? (*A thu ta a.*)

VANA : (*Thu chungin*) A ho mai mai. Duh leh ngaimawh daih ang hming maw le. Engtinge min tih chuan ang ?

RENGA : Pu Chairman, Van sawi ang khân engtia mi tih ngaih-na vak chu a awmin ka ring lo va. Mahse chutia an lo ngaimawh tâkeh si chuan tan dân thuhmuna kan tan tân chu a tîl

aláwm. An ngaimawhna chhan pawh pi leh pute thil lo chin thin a nih vang a ni mai a. Ngaih loh-lam sak mai tûr phei zawng a ni lo vang. Hrilhfiiah kan tum tûr a ni ang a. Kohhran hlui rilru an la pu tihna a ni maw ka ti mai.

SIAMA : Hetiang thil hi Kohhran hruitu upa lam hian an hmu mawh viau mai a. Kum 1963 lai vêl pawh khân Chapchâr Kút thu Bial Khâwmpuiah kan khel chiam tavh k'ia. Ram lo thang zêl hian pi leh pute thil hi an rawn ngaisang leh lo thei thin lo va. Hnam fang apiangin an uar deuh deuh nghe nghe a. Sakhuana kan dâltir a nih chuan engmah hi a tîa a awm lo va. Mahse ram hmasâwna kan ngaihtuah dawn a nih chuan a zawng a zaa Kohhran mitmei vên sên chu a ni lo vang.

VANA : Pu Chairman, ka han sawi ve teh ang. Tûn lai thilah hetiang mai malte an la ngaimawh ang tih ngaihtuah rêng kan lo hre lo va. Hnam hian ro a nei thin a. Chu chu sakhuana in an vawng thianghlîm thin a ni zâvk a. Hmân si kan thiltihle pawh kha kan pi leh pute ang. Pathian nung be lo chu ni ila a thianghlîm lo a ni mai a. Pi leh pute thil chin thin zawng zawng kha i din thar leh ang u, kan ti p w h a ni lo va. (*Chutia a sawi lai m êk chuan Kohhran hruitu pikhtin a rawn ko va, an hmân hmawh deuh avângin Vana thu sawi pawh chu zo hman lovin a thu a, a chhuzik leh ngêl ta mai a.*)

CHAIRMAN : Aw le, chutia an hma hmawh deuh chuan i kal mai ang u hmiang. (*Puznzâr pahnihi a inhawng a, a chhângah chuan Kohhran Committee chu an lo thu khap a. Anniho chuan an va lât ngêl a, a hlupin an thu a.*)

KOHRAN CHAIRMAN : (*A ding ngêl a.*) Aw le, ka rawn koh-na chhan che u chu, hmânna kan ram hruaitute a lo kal tûna in thil lo entir kha Kohhran dânah khupna chiah awm lo mah se Kohhran mi leh sate tân chuan a mawi hlêl deuh a ni lo'm ni kan ti deuh va. Chin tam loh atân ni thei hrâm se tih thuah kan hun ko mai che u a ni a. A sawite pawh kan sawi tâng a? (*A thu ta a.*)

RENGA : A eng ber kha nge i ngaimawh chu ? (*Chairman chuan 'A valin' tiin a lo chhâng a*) Ka ngaih dân chuan inthawi leh Khuangchawi lam thilte a nih loh ctuan kei chuan a pawina ka bre pha lo. Tin, entirna thi'a ti mai kan ni a, zu leh sa nên ti te chu ni ila chuan a eng a pawh a ni tûr a ni s. Kan hnam bi kan than sân zawh poh leh hetiang thil hi chu kan la ngaisâng deuh deuh dawn a ni. Nangni'n ngai thiam lo mah ula boruak hian a keng rêng rêng.

UPA LAIA : A nih leh chu, pi leh pute thil lo chhâ thin chu i chhng uar deuh deuh ang u, i tihna a ni maw ? (*Renga leh Siama an ding rual a, mahse Renga chu a thu leh ta a.*)

SIAMA : Pu Chairman, pi leh pute khawsak dân kha in dodal dawn a nih chuan nupul pasal kan inneih dân a k n man leh mual sem dân zawng zawngte hi hmâ lai thil a ni a, tûn thlengin kan la chhawm a. Tin, chu lovah mihring khawsak pâng tam takah pawh kan la chhawm chho ta zêl a. Kristianna hian pawm chin a nei a, pawm loh chin pawh a nei thn a. Hmân laia an s. khaw hman dân te erawh kha chu sakhua kan thlâk tawh avângin thiltih âwm a ni tawh lo vang a. Mahse hetiang khuallâm leh cheraw kânte ang hi chu ngaimawh chiah ka ruat lo tawp mai. Kan hnam a fin zawh poh leh kan timawi tulh tulh tûr a ni zâwk ang. Kan entawn ber sâpho hlei hlei khuan asin uar ni !

CHAIRMAN : Engpawh ni se kan ngaih thiam loh chu kan ngaih thiam lohvin kal se, hunin a la hril zêl ang s, hetiang thil hi zawng kan sawi fel chi a ni lo vang.

(*A tu ve ve mah inhmîn lovin an tin ta a. Puanzir a inkhâr a*)

LAN III

3969
17.9.125

(*Hmunpui Pastor Thansera B. D. a lo zin a. Kohhran Upa-
hote chuan inkh iwm b nah hla Bu leh Pathian Lehkhabu pawh
dah lovin kawmna an nei a, an thu kual pap a.*)

UPA LAIA : Pu Sei, kan Kohhran hian hetiang khualâm leh
Cherawkante hi engtinng e maw a ngaih reng le ?

PASTOR : (*Mei a fan a*) Ngaih dân hran Kohhran chuan a nei
chuang lo. Khawvêl hi am thang zêl hian khawian pawh hetiang
hi an uar theuh mai. Hnam hian Dân a nei thîn a. Kristian-
na ringawt hi chuan Kohhran invawn dân bîk chu dân hran a
nei lo va. Hetiang Hnam Dân hi chu khaptu ni lovin tuthiang-
hlimtu nih hi Kohhran hna pakhat a ni a. Mihringte hian chu
kan Hnam Dân theuh chu an sakhuana angzia zêlin an kalpu
thîn a. Hindu-to chuan an Hindu sakhaw dân angin an Hnam
Dân chu an hmang a, Juda-lote pawh hian an Juda Hnam Dân
chu an sakhuana angin an hmang ve mai tûr a ni. Pi leh pute
chuan an sakhuana angia lo hmang tawh mah se keini chu Kris-
tian kan ni miau mai a. Chuvângin kan hnam dân chu kan
Kristianna anga kan iman leh mai tûr a ni ang.

UPA PAPIA : Kohhran chuan a pâwmzam thiam vek tihna a ni
ta ber eia ni ?

PASTOR : Ni ber e Mahse Kohhrana lâk luh tûr tihna a ni
kher lo. Entir nân Dân anga inneite chu Kohhranin thuneihna
chin a nei a, man leh mual thu lamah erawh chuan a inrawlh
hauh lo va, a ngaimawn hek lo ang hian Kohhran man inrawlhna
chin leh chin lo a nei tûr a ni a. Hêng hnam Dân vawn thuah
te, hmân lai hla leh an serh leh sâng thlang pawh hian miin
thangthante cutrina ang leh vawn thatna thil mai atana a lo tin
chu a suaina a awm lo vâng a. Mahse Kristianna tlânsan tûr
zâwna a zirtir u nih erawh chuan chu ni chinah chiah chuan
Kohhran a inrawlh tûr a ni ang.

(*Puanzar an khar a*)

LAN IV

(*Nula leh tlangvâl hruaituho chû an {hu khap a, an tîit tlang a.}*)

SIAMA : Ngawi teh u, kan khawtlâng hmasâwn theih lohna thar-mawhbâwk hi nangui engnge nia in hriat?

VANA : Kei chu, han puh bik tûr chu ka hre chiah lo va, mah-se hma kan sâwn chakna zâwk tûr lam nia ka hriat erawh chu: Kohhran leh V/C te, Y.M.A. leh nula leh tlangvâl pâwl rêng-rêng hi indip hauh lo leh inrem thiam takin khawtlâng tân thawkho thiam ila kan changkâng awl berin kei chuan ka ring.

RENGA : Chu chu a tlangpuiah chuan a dik a. Kan thawhho theih lohna chhan hi dap chhuah tûlin ka hria a. Hetia rual kan ban lohna chhan ber nia ka hriat tak chu kan mâwlina vâng ni berin ka hria. Kohhran ni se lehkha thiam lo awm-khâwm, V/C lah chuti baw; a tu a te mah hian bengvâr kan tum lo va. Chanchin hu chhiar ngai awm hek suh i, ram danga lehkha zir awm hek suh i, tual chhûngah Lawr kan passi a, kan duh tawk mai a. Hetiang chuan engtikah mah kan changkâng lo vang.

SIAMA : Tûn lai chhanah lehkha ber ka thiam loh zawngin eng ual kan ang lo vang. Politik kan beih ve lah in a sâng berin C.A. a thawk ve thei hrâm a. Kohhran lam ni se a kai sâng ber lan Upa Hrima fapaia Bookroom-na lehkhabu hralhtu a kai pha hrâm baw a, a ngaiuna a awm lo ve.

VANA : A nih chuti chu lo ni se, kan lo zir lo ze chu a ni a, eng-tinng e bengvârna kan chhar thar tâk ang le? Nitin sikul kal lova kan inzir theih ang, kawng dap tûr a awm em?

RENGA : Awm dawn lo'm ni? Mahse a hmasa berin V/C leh leh Kohhran Committee nên a hu-hova Committee-na nei phawt mai ila. Eng kawng pawh zawh dawn ila khawtlâng hruaitu kan tân tlan loh chuan kan chak tak tak chuâng lo vang.

SIAMA : Chu chu a dik chiah a, mahse kan inkoh khâwm hma chuan kan thil tua chu fel taka kan duan chhuah vek a ngai ang. Vana, nang han duang teh.

VANA : A ngaihna chu ka hre bik lo hle mai a. Ti hian ti ta ila, Library siam ila, a hmun atân chuan kan V/C President dâwr ruak khu hawshh dil ta mai ila. Leikhabu chung kan neih ang ang khawn ila, a zia kana fel tak neih, tin, chanchin bu a a thlawn sem chhuah chi rêng rêng chu dil ve ngawt mai ila. Tangka kan namawh teuh avângin kan V/C-te huênih leikhabu leh chanchin bu man tûr inhlawhna dil baw ila. Tin tual chhâng-ah thawhlâwm theih ang ang khawn baw ila. Chu chu kan pultlin samna ber tûr niin ka ring.

(*Puanzâr an zâr a.*)

LAN V

(*V/C-te Kohhran hruaitu leh Y.M.A. lam hotute chu an thu khâwm tlang a.*)

RENGA : (*A han ding chhuak a.*) Hei kan inkoh khâwmna chhan chu khawtlâng nula leh tlangvâlin rual kan awt a. Tûn ai ema hmasâwnna a awm law maw tih thua inko khâwm kan ni a. Tin, hmasâwn kan tum chuan khawtlâng nu leh pa kan tanho loh chuan a chak baw dawn si lo va. A tu-a te mah indip hauh lova kan tan tlan theih nân leh kan thawbho theih nân thingp: se in pahin keinin kan han ko thla ravk che u a. Chuta ka chil tum dân chu tûnah Pu Van'n han chhiar se, i lo ngaithla teh ang.

VANA : Kan khawtlâng lan mâwna ôm êm leh kan hmasâwn theih lohna chhan chu khua kan hawi tawi vâng ni pakhat kan ngai a. Leikha han zir leh rual lah kan nih lawh si leh avângi tlêma kan changkân theihna tûrin tiin beti hian raw. a kan siam a :-

- (1) Library uin ila, leikhabu kan neih ang ang thawhlâwm ila;
- (2) Chu Library in atân chuan kan V/C President dâwr hi kan han hual ngawt a ;

- (3) Chanchin bu la ila, a duh duh chhiar atân Library-ah thleng khâwm se ;
- (4) Chanchin bu man leh lehkhabu dang lei nân chuan kan V/C-ten pawisa hai chhuahna lam chu min ngaihtuah thei ang chu, kan ti ngawt a.

V/C PRESIDENT : In thil tum chu a tha ka tih zâwnng tak a ni a. Ka dâwr pawh a rem lohna âwm ka hre lo va. Tin, pawisa hlawh chhuahna lam chu Development atanga kan grant hmuh hi kan hotute nêa kan lo ngaihtuah ang e.

UPA PAPUIA : Chu Laibarary in tia maw ni chu tunge enkawl ang ?

RÊNGA : Y. M. A. te pawh an ni ang a, khawtlâng hotuten âwm an tih tihten an enkawl mai ang chu.

(V/C. President chuan thu chungin, "Y. M. A. an âwm ber ang," a lo ti a)

V/C SECRETARY : Chutia kan nula leh tlangvâlten rual an awt a nih chuan kan tang tlâng vek tûr a ni ang a. Tumah inphat-san lovin, sorkârah pawh tanpuina awm thein ka ring a. Mahse chu tanpuina chu kan inghahna tûr a ni lo vang a, tlâwngaihna a bul kan tan ang a. Tlâwmngaihna vêka tihpuitlia kan tum ang a. Chuti lai kâra Sorkârin min tanpui a nih leh lâwm ila, nauten theihtâwp han chhuah teh u khai.

UPA HNEMA : Chutia thil in tumna chu a lâwmawm khawp mai a. Mahse mahai ngaihmarva zâwnng zâwnng, kan khawlai taw, lutuk hi a ni ka mangan êm chu ni ! Hei hi kan nauten tih ngaihna in hre lo maw ? Kan bawlhhlawh pahna a huai ta lu deuh êm mai !

SIAMA : Hei hi nula leh tlangvâlten kan tih tûrah ka han dah deuh ngawt a. Mahse nu leh paten min puih a ngai ang a. A rang thei ang bera vântlâng inkhâwmna kohva thil awmzia in-hriih kan tum a, tuallai nungchang put dân tûr te, Biak Ina awm dân tûrte leh tûna kan thil tumte pawh chu a ni chawp zêl ang a.

V/O PRESIDENT: A nih chu, sawi tam a ngaih loh chu, nula tlangvâl chuan in peih phawt chuan theihtâwp kan lo chhuah-pui ang che u, tangka hmuhna pawh a awm thei ang. Hall-te thleng pawhin ka lo ngaihtuah rilru asin.

(Puanzâr a inkhâr a)

(Tichuan lehkhahu chuang an khawn ta sauh sauh va, an vêngte sipai tang leh vâk chhuakte hnênahte kut an dawh a. V/O pawh-in chêng sâng man kawng a laihtîr a. Chêng za riatin lehkhahu leh chanchinbu dang dang an la a. An hlawhtling thawkhat ta hle a. Tin, khawlai an phiat fai a, bawhlhlawh paihna bék an siam a, hma an sâwn ta hle a.)

LAN VI

SIAMA: Vâna, nizân kan M. L. A. chu i han kâwm ve châwk ang a, engnge chanchin puak chhuah tûr a awm em?

VANA: Kâwm ve nual e, kan tâna tangkai tûr vek a ni chung-in beiseina ka neih zâwkna ber chu kan Library hawn hi a lâwm khawp mai a. Tanpui tlâk niin min hria a ni ber ang chu. Social Education Department lamah leh sorkârah rêng rêng theihtâwp ka rawn chhuah ang e, a tih kha maw le. Tôna kan tha sên tawh, tha sângsarih vôi leh chêng sâng hu vôi kan sên tawhte kan hrih a. A lâwm âwm khawp mai. Han beih hrâm tâkah chuan kawng zawng a lo awm zêl e.

SIAMA: Tônah pawh tûn hma ai chuan hma kan sâwn tawh khawp mai. Social Education-ho pawh chuan min la bre va na meuh ang. Hmun tam takah pêk phua thawk chu a pui nasa an tih ka bre nghe nghe asin. *(Puanzâr a inkhâr a. 'Mizo hri ni kan hmel a pha,' tih kha zaiptwlin an lo sa a.)*

THEN IV

LAN I

(V/C President inah chuan p̄awl zawnz zawnz hruiitu : Y. M. A., Kohhran (hrang hrang) hruiitu leh zirtirtute an (hu khāwm a.)

V/C PRESIDENT : Zānina kan inkoh khāwmna chhan chu kan khawtlāng hrufualna lai theuh nia kan hriat sawi tlāng a, chu lai c̄u hmasāwnt̄ir dân ngaihtuah nghāl t̄ura inkhāwm kan ni a. Tūnah mahni ngaihmawh zāwng theuh sawina hun chu hawng nghāl ila.

Y. M. A. HOTU : Sawi t̄ur chu tam ble mah se mi dang sawiah ka khék arg a ; ka ngaihmawh zāwng ve chu kan khawtlāng tihthianghlīmna lam hi kan hlamchhiah viau mai n̄in ka hria a. Hei hi engtinge kan tih ang ? tih hi a ni. V/C President chuan, 'V/C Secretary khin lo chhinchhiah zēl sela,' a lo ti a.)

KOHRAN HOTU : Kei chu kan khawlai nungchang hi a bawraw ta ém mai a, hei hi a chhan pakhat nia ka hriat chu kan khawtlāng zu a tam vāng n̄ia ka bria. Zu hi engtinge kan tih ang ? Tia, kan nula leh tlangvāl nungchang hrim hrim pawh hi engtia tih t̄ur nge ni ta ang ?

ZIRTIRTU : Mahni ngaihmawh zāwng zāwng, hei ni tina naupang hrawn kan ni a, tūn lai naupang hi thunun an har ta ble mai a. Engemaw cherah zirtirtutute thiam loh pawh a ni ang a, naupang an sualin thunun an har ta ém mai hi a ni !

V/C PRESIDENT : Aw le, chúng in sawite pawh chu a dik vek a. Chuti khawpa kan khawtlāng kan chak lohna chhan chu p̄awl hruiitute leh keini V/C te ngei pawh hian kan tih tur kan tih loh vāng pawh a ni ve mai thei a. A p̄awnga taka nu leh pa leh nula tlangvālte mawchhlat ngawt chi a ni h̄her lo vāng. Tūnah kan Secretary chuan kan thupui deuh deuh chu han chhiar teh se :—

SECRETARY : (1) Y. M. A. lam aṭangin 'Khawtlāng tihthianghlīm thu.'

(2) Kohhran lam aṭangin 'Zu tam lutuk leh nula tlangvāl nun khawlo siam thatna.'

(3) Zirtirtu lam aʔangin-*'Naupang thununna ʔha zawk neih dân tûr.'*

V/C. PRESIDENT : Aw le, tûnah chûng chu engtia tih nge ʔha ang. Kan ngaihtuah ngâi ang a. A hmasa berin a thu tlangpui indawt kha kan ngaihtueh ang a. A sawitu indawtin, an sawi ʔueuh kha engtia tih tûr nge, ka ko ngâi mai ang e. Tûnah khawwâng vawn thianghlîmna lam kha Y. M. A. lamin han sawi teh se.

Y. M. A. HOTHU : Pu Chairman, khaw tiththianghlîm hi thil barsa pin a lang lo va. Kan tum loh vânga tiththianghlîm lo kan ni a ; ʔhâwk khat i i kha kan han ti a, mahse kan chak loh vâng pawh a ni ang a, kan ti hlei thei meuh lo va. Kan chak lohna ehan ber nia lang chu pakhatneah chuan Chhûngkaw tin kan mvawn loh vâng a ni a. A dawta chuan rorêltu (V/C)-te nên kan tanrual loh vâng niin a lang leh a. Tin, Kohhran lam pawh bian thianghlîmna leh faina hi Kristian nun a ni tib kan hre tawk lo deuh emaw ni ʔhin chu aw, ka ti a. Hông kan khawlai leh kan tuikhurte kan tiththianghlîm dawn chuan chhûngkaw tinin bawhlhlawh khawina nei ʔueuh ila, a paihna hmun siam ila, chutah hauh zêl chuan paih ni sela, Tin, in tin bian kan huam chhông kan tih ʔueuh ; hei, hauh chin kan neih ʔueuh hi, kâr tin vawi khat tal phiah ni ʔhi sela.

Chu bakah vântlîng kawngpui leh khawlai hi chu Y. M. A. lam pawhin kan lo tum ang a. Tuikhur lam erawh chu V/C-ten an thuncihna hmanga an siam ʔhat ngawt loh chuan Y. M. A. chuan tih ngaihna kan hre meuh tawh lo va. V/C-i i siam ʔhat hunah erawh chuan a enkawl zui zêl chu kan tum thei ka ring. Tin, chûng ka rawn sawi tawk zawng zawng pawh chu nu leh paten ngaihsanna an neih chuan loh chuan an fate ʔha ringa ti tûr kan ni dawn a, kan hlawhtlîng leh chuangin ka ring lo.

ZIRTIRTU : Tana kan ngaihtlâk tawk kha a ni khawp mai. Keini pawhin kan sikul bawhlhlawh paihna leh êk in kan han siam ʔhin a. Naupang ringawt chu kan mithmuh lai chur n kan

thunun thei a. Mahse kan thu hi an nu leh paten min ngaih-sânpuina an neih si loh avângin kan hmuh loh lai hian kan thu zawnna an nei chuang haub lo mai a. An ute leh an nu leh pate ngei chu kan thu awih lotu an nih si chuan an thik lo thei lo va. Chuvângin a bul berah chuan nu leh paten kan zir a ngai hmas ber mai a ni. Hei hi inzihna leh inzirtina nei tha ıla a ziaawm berin ka ring.

KOHHRAN UPA : Nichin khân Y. M. A. hotute khân min rawn hmer tel zauh khân ka hria a. Kristianate hian faina hi Kristian nun dân tûr a ni tih kan hriat a pawimawh hle rêng a. Mahse keini hi kan thuneihna a tawi êm mai a. Biak Inah hian han puang ve bawh thîn mah ıla an awih duh loh pawhin han tih zui leh ngaihna hi a awm tawh si lo va. Kan tân chuan tih ngaihna a vâng tawh thîn êm a ni. Ngaihmarhawh phei chuan kan nei ve hle maw le, mahse a ngaihna tak kan hre lo a ni.

ZIRTIRTU : Pu Chairman, kan upa sawi kha a dikna chen chu a awm ang a. Mahse khaw khata kan mi pawimawhte leh Kohbran hruaitute hi mi zawnng zawnng entawn in ni tih in inbriat a pawimawh êm êm a. Kohbran upate ngat phei hi mi tehna, a chhe lam tha lamah a sên êm avângin a sôlsutuah tang thei brâm brâm uta, mi dâog zawnng ai hian tihhmuhtu tha ber in nih chu ka ring.

Y. M. A. HOTU : Kan zirtirtu sawi chu a dik khawp mai. A lan dânin kan tanruat a ngai niin a lang. Kan thu a rei loh nân rawtna ka han siam mai ang a : tha in ti emaw :

Tânah hian kan khawtlâng nungchang enin engemaw chenah V/C ten an thuneihna an hman loh theih loh pawh a ngai mai thei a Chu chu ti tûrin V/C-te pawh in inhuam a pawimawh ang. Mahse thuneihna hi kan hman loh theih chhông chu hman loh a tha ang a, in tin bawhlhlawh bawm siam tûr te, a paihna hman bik leh vântlâng ram chin leh maimal ram, an tihfai tûr chin siam ren chu Y. M. A-in kan lo tum ang a. Tin, kan la sawi loh, huan-thlai min chen chhiat sa'tu rante hi kan khawlai tibawhlhlawhtu ber an ni a. He mi khualhbirhna erawh

hi chu V/C thuneihna lamah dah ila. Tichuan, chùng ka sawite chu in tiaah kan han ngên leh ang a, an ti nge ti lo tih pawh kan fiah leh bawk aeg a. Chuta thu awih lo fâlte erawh-chu a bika inzilhna pawh nei ila. Tin, tuikhur leh ran erawhchu V/C te kutah awm sela.

KOHRAN UPA : Y. M. A. lami tlâwm an ngath theih dâwn chuan duk thusâm a ni a. Amaherawhchu Y. M. A. chu kan thlah fâl leh chuan a chak chung diwa hauh lo va. Khaw-tlâng hruaitu zawng zawng kan tui tlan chauhvîn a hlawhtling dâwn tih kan hriat a pawh nawn hle ang.

V/C PRESIDENT : Kan Upain a s wi chu a dik vitu. Keiat V/C lam pawhin a tûl angin kan ti tûr a ni ang. Tin, Y. M. A. lam rawn rawt ang khân Tuikhur leh Ran khuhkhinh chu kan thuneihna hmangin kan kawh kan lo tum a. Amaherawhchu a enkawl zuina chu kan Y. M. A. lam ba k khân lo vawng sela, anni kutke ngah deuhvah. Dân bawhchhina chu kan hndab rawn thlen mai sela, a tûl angin kamin an chung thu kan lo ngaituah dâwn nia. Aw lo, chu chu khawtlâng kan tithianghlina tûra kan tih tûr hmasa ri sela, tânch chu dengah kal ve thung ila : Engnge ni kha ?

V/C SECRETARY : Zu chungcha g leh nula leh tlang âl run siamthat thu.

V/C PRESIDENT : Aw lo, he tûl ti thil harsa deuh mai a ni a. Bogemaw kawngah chu : Zu si theikhatte tin chuan an ei zawuna a lo ni ang reng si. Mîhse kan nula leh tlangvâl rungchang tikhawlotu ber pawh chu a ni si a. Kan Kohhran upate khân in rawn sawi a ni bawk a, engtia tin nge tha ang? Kohhrau ngaih dân i zâwt hmasa teh ang.

KOHRAN UPA : Kohhran tâu chuan kan hmelina lian ber pakhat a ni a. Dân aeg tak phei eman zua rehnamhnawihra nei chu hnawh chhuah tûr an ni a. Chu dân chu kengkawhin zu in chu dân ang chuan han hrem zél mah ila zu a tlân chuang si lo va ; dân chhônga awm kan tîem deuh hret tihna a ni chauh mai a.

Mi an han elsen lehte emaw a ni zui leh ngah nê, keini chuan a tihreh dân kan hre lo a ni ber e. Mahse a hriate in awm chuan Kohhran chuan kan tanpui chhak khawp mai. Zu hi kan tihreh phawt chan kan nula leh tlangvâl nungchang pawh chu a tha zui mai chuan ka ring.

ZIRTIRTU : Ka ngaih dân tlêm ka han sawi teh ang. Zu rehna tha ber chu 'Pian thar' a ni a. Mahse chu zawng sawi thu a chêng si lo va. Zu tih rêm chu thil huphurhawm tak niin ka hria a, tihtlêm deuh erawh chu a theih mai theih a. Tûna kan zu sahote hi ka hriat chian chu an tam lo hle a. Chûng ka hriat chhunte chuan eng vânga sa nge an nih tih ka ngaihtuahin an retheih hrim hrim vânga sa an ang ber a. Hôngho hi chu tih dân kawng awm theih ka ring. Amaherawhchu retheih avâng pawh ni lêm loya sate erawh hi chu thuneihna hmanga tih chi an nih ka ring. Chutiang chu ni mah se thuneihna hman hmam ti hian kalpui phawt mai ila, ka han rawt teh ang :

(Chutih lai chuan khawlaiah tlangvâl zuruiho chu awmze nei lovin an lo je chêl-chêl a, an khêk vak vak hlawn a.)

Zu saho zawng zawng hi kan V/C-ten sa tawh lo tûrin han ngen phawt mai sela. Vawî khât mai pawh ngên lovin vawî hnih vawî thum pawh ngên sela. Tin, a rethei zualte chu tanpui dân pbwh ngaihtuah ni sela. Tin, Kohhran lam pawhin tawng-taina nê theihtâwp chhuah bawh sela. Chutia theihtâwp kan chhuah huah pawh eng an an theih chuan loh chuan V/C-te pawh chuan an thuneihna hmang tawh mai sela a thain ka ring.

V/C PRESIDENT : Aw le, chutiang chuan han ti rib phawt ila, kan zirtirtu rawtna chu engge kan ngaih dân ?

Y. M. A. HOTU : Kawng a vâng si a, kei chu ka huphurh ang reng khawp mai, mahse bei nge sei rûn dung an ti a, kan hotuten thaa in rin dân ang ang chu keini lam chuan tha kan ti mai a, a rehna hi kan duh ber a ni si a

V/C PRESIDENT : A nih chutiang chuan ten i han la phawt teh dâwa ang hmiang. Tûnah kan thu pathumnaah khân kan kel leh tawh ang a. Enguge ni kha ?

ZIRTIRTU : Kan thu kha a ni ang. Naupang thunun har ta em em mai hi engtinge kan tih ang ? tih a nih kha. A chhan bul ber pakhat nia zirtirtuhovin kan hriat chu kan naupangte an sual deuhva hremna kan neih hian an nu leh paten vuipui an ching a, chuvang chu ni pakhetin kan hria a. An vuipui khawp tura kut thlakna kan nei pawhin ka hre lo va. Chu an lo vuipuina chuan naupang rilruah min nezhaepna a hring a, an zirlaish pawh an huufum phah ta em an tih a ni. Tin, a dawt lehah chuan skul kal rual si, kai duh lo an tam vang a ni leh a. Chungte chuan an hruai khawlo em em bawk. A pathumnaah chuan an ute ti ila, tlavgal nungshang tha lo lo tam ta lutuk hian a hruai sual zual em em bawk a ni.

Nichina kan sawi, tlavgal zurui tam lutuk hian naupang nun thlang hian a hruai sual nasa em em mai a. Zu hi kan tihrem theih chuan naupang siamthatna ropui tak a ni dawn a ni. Tin, ka sawi hmasak ber, naupang kan hremna an ru leh paten vuipui an ching ka tih kha, a pawimawh ber chu a ni. Nu leh pate hian zirtirtute dishmun min hriatpui haah lo tihna a ni a. Thu awi lo kan thungu teeh dawn si loh chuan skul hi kal lo law law sela a tha zawkia ka ring a. Mahse kal sub han tih ngawt thu chu a awm bawk si lo va. Hei hi engtia tih tur nge ni ang ? Rawtna min neih sak theih chuan a hawmawm ngawt ang.

V/C PRESIDENT : An nu leh pate hnena' thil awm dân sawiin a tha thei mai lo maw ?

ZIRTIRTU : Kan sawi tawh fo va, nu leh pate nu (Parents' Day) an tih ni te hian kan ko thin a, an lo kal tha duh mang si lo va. A lo kal chhunte hnena kan han sawi lahia kan thiam nchantirna ang lekah an ngai deuh that mai a, a khirh khawp mai.

V. M. A. HOTU : A, chuti a nih chuan heti hian ti ta ila : Nau-pang skul kai nu leh pa ziwng ziwng hi ka V/C ten tihlahna-in ko khawm sela. V/C te chuan zirtirtute leh nu leh pate

inkungkaih dân hrilh sela, dik takin zirtirtute hian an nu leh pate ai mahin nauping hi an hrawn rei zawk a. Chu bākah zirtir nei chung a hrawn an ni leanghāl a. Chuvāngin haub deuhthe pawh a tūl mai thei a. An fate au duat avānga an nunchang dik lo pui, lo vuipui leh ngawt mai thin chu skul ti-chak lotu bulpui a nih avāngin ka sawi tawh ang khân kan V/C te chuan a rang lami inkhāwm chu ko phawt mai sela a tha ang.

ZIRTIRTU : An nu leh pate chuan V/C lakah vui thu thlenah min lo ngai leh si lo'ng maw ?

Y. M. A. HOTU : A pawl lo, duh leh ngai ang hmian. V/C hnēna kan thlen lohvin tu hnēnah nge kan thlen ang? Anni pawh an vui a nih chuan an thlen ve leh ang a ni mai alāwm. Chuti pawh an awih dun loh chuan duh leh skul atāngin huawt chhuak lawng lawng ula a ni mai. A, an awih ang, khawtlāng hruaitu zawng zawng kan tanrual phawt chuan a huaitawm bawl zāwng chuan an khawsa lo tawp ang.

V/C PRESIDENT : A nih kawng dang han rawt āwm bria in la awm em ? (*tuamah an tanong lo va*) Aw le chuti a nih chuan kan thu chu kan zo thawk'iet a ni a. Khāng kan thu rēl zawng zawng kha tihlawhling tūr chuan khawtlāng kan tanrual a tūl em em tih kan bria. Tih tūr kan insem theuhthe kha a rang thei ang berin kan bawhzui ang a. Tin, an ni tih tūr alāwm kan ti mai tūr a ni lo vang. Kan khawtlāng thatna tūr thil vek a nih avāngin, hei chu Y. M. A. hna, hei chu, V/C tih tūr ti chuang lova a hun min den dân ang zēla kan inpuih tlan a tha ang.

Entir nān : Tuikhur chu V/C tih tūr angin kan han dah a. Mahse a tibawhlhlawb lai tuemaw hmu ila duh leh V/C-ten hau rawh se, ti mai lovin mahni tih tūr ang thlapa kan kalpui tūr a ni ang. Tin, zānina kan kal khāwm chu hei a nuam em em mai a, a tam thei ang berin inkawmhōna neih leh thin pawh kan tum ang a, theitāwp kan chhuah tlan chuan kan hlawhtling ang tih ka ring tlat a. Tin, zānina ka lāwmna em em mai pakhat

chu V/C kutah vek pe lova mahni ngein mawh lâk in hnial lo leh a pawnsa taka dân lek mai lov? mi tlawnngnihna ngen hmasak leh anmahni remtihna ngeia khawtlâng siam that in tum hi a ni. Dân avânga siam that ai hian siamthat ngaite remtihna leh duhna aînga sual siamthat hi a ngel a nghein a tlo va, a mawi bawk a, remna a thlen a, hmasawna thianghlim leh Pathian thu pawh a ni bawk a ni.

Aw le, tânah tîn zai kan rêt tawh ang a.

(Puanzâr a iakhâr a.)

1

LAN II

(Y. M. A. nula leh tlangu, thahnmem tawk tih chu an bul khawm a, hlim takin an zai a.)

CHAIRMAN : Aw le, thiante u, zânina kan kal klâw a cahan chu kan hriat theuh angin hei kaa khawtlâng hmanntun khaw vawn fai hna kan kova an ngah angin theihthwep kaa chhuah a, an mahni in chhông meuhva tawngkam tha taka kan nga tkaah chuan tlawn an lo ngai thei ên ên theuh tih kan hriat a. Tih, an chuogchâng leh khawlai nun thuah pawh kan ziaawm ta hle a. Mahse duh thu a la sâm lo va. Mahse zawila kan tla chhawm sêl ang tih ka ring a.

Kan tih tûr pakhat la awm chu : Kan khawtlâng kan ia-vawn fai theih lohna chhan pakhat ber chu kan in bul huan avâng hi a ni. Huan thlai hnahtel to tlo ceh h a phut fai teh meuh thin mah ila a lo tla leh a. Chu cau thei dng, a hrisêl lo ên ên mai a, mihring tân hmêma a thung tlo bawh va. Mi huan tha lai pah theihna kan nei si lo va, duh tlo an lo talai chin a ni theuh si a. Enginng kaa tih ang, chhông kan tla lai chhinte chu a zawn a zain a huathlala ka tina a ni lo va, a huathlala leh ninawm zuat a awm a. Chhôngte chu in bul hriat lutuka hông balala leh raw (rua) chhite hi an ni a. Chhên-takawm tham a ni chuang si lo va, lung bawh kha lek mai a ni a. A bul vêla awmte tân pawh a nin wm rông rông mai a. Hôngte hi engtia tihrem tûr nge ni ang ?

MEMBER 1 : Ka ngaih dân chuan han sawi tlang mai ila, bel keiniho (Y.M.A) zingah pawh chutiang nei chu kan tam a. Keinihote hian han tirêh hmasa phawt mai ila. Keinih hma kan hruai chuan a dangte tân pawh tih harsa niin ka ring lo.

SECRETARY : A ni khawp mai. Hmâna V/C-te leh hotu dangte nêda kan kal khâwn tûn khân theih ang tawka tanho kan tum kha a ni a. Hei a hlawhtling thawkhat hle pawhin a lang a. Chutia keinih hma kan hruai chu a dik a, mahse ka han chhâtin a thlai luathlala zuai deuh neitute chu kan V/C thenkhat leh kan Kohhran bruiute hi an ni. Chuvângin an ni ta pawh chu tihêh ve ngah ni se a tha lawng maw ?

CHAIRMAN : A tha ang. A nih, kan Secretary rawt ang chuan tûn kâr chhông ugeia tihah i ta ang aw. Tuman an hnial bik lo vaog. Hei keini ber hi kan chak lo va, Zu lah chu a rem ta viau a. Ran khuahkuirh leh tuikhur lam pawh tûnah chuan kan vawng tha ta hle a. Hei hi ngaiyah kau neih tûr a ni a. Faina hi a mawi chauh ai lovin hrisôina a ni tih kan bre tûr a ni.

Aw le, kan thu pahniha tûr chu, in chhông bungbêl vawn fai thu leh zun ram thiarna ti mai ila, êk in te pawh a ni ang chu. Engtinoge kan tih ang ? A hmun bik kan siam loh chuan kan tân bawka pawh a ni a. Tûnah inthiarna lam chu sawi hmasa ila, chu mi hnuah in chhông vawn dân tûr chu kan sawi dawn nia : Tûnah êk in chungchâng :

MEMBER 11. Hei hi ka ngaihmayhna a rei tawh khawp mai a. Sikul lam chuan an nei tha a. Birk In hian zun in a la nei lo va. Kohhranin a siam ngâk lovin Y.M.A.-in siam mai ila. A dik takin nu chang zet mipui hmuha an han bungbu turh mai a, an pawnfên an han pawt âng ang hiau huau a, an zung sur sur mai te hi a zahthlêkin hmuh a hrehawm êm ên mai a. Pa chach pawh vântlâng kawng kama kan han zung teu teu mai chu ! Thenkhatte phei chuan beh chhan pawh an zawng mang lo leh ngâh a. Chuvâng chuan ti hian ti ta ila :

Chhông tinin êk in neih tseuh tûr ti ila, a chhîn pawh in-brilhiab ni sela. Tin, ka-vngpui kamah zun ran thiarat a khat tâwkin siam ila. Khu vântiâng zun in kha a enkawl tu bik insiam thliab ila. Enfir nân : Pôm vênga mi cau siaw mi vênga mi neih leh kan hotu remchâng awmin enkawl sela, chutiang zêlin zun in tam pawh a ngai lo va. Tin, chhûna tia hian zun in kan neih a thain ka ring a. Pâwn bang kan ban zun khum dir tur tur mai hi zawng a zin lo lan deuh an ka hrii. Chuvângin chhông tinton zunin mâwl takin an sam thei a. In aţanga rimchhe lo tûrah sian ni se a thain ka hrii.

MEMBER III : Ka hmaa mi rawtra kha tha ka ti a. Mahse chhông tinin êk in neih kha a har deuh anzem aw ? Ek in neih tak vek tiêma hnaih deuh cho ka duh diwa siam, a sakna tûr hmun kan har sai deuh in i awm e, ka ti deuh ka ti

MEMBER II : Ka hmaa mi sawi kha t djeu cho chu tawng a. Mahse chu harsatna chuan min la deuh theihna chuan kan la hman chhông chuan êk in hlutna kan la hrii thak loh vângah ka ngai a. Neih kan duh tak meuh chuan a thein a ni. Êk in kan neih loh hian kan e lo a ni chuang lo va, tin, kan dakalna hmun pawh kha hmun awl lai a ni zih bawh a. Kîn kan va êkna hmunah pawh kha kan sa meih a ni. Tin tak emah chuan êk in kan neih lohva kan dakalna a chuan kan sa hnai thei theuhvin ka ring a ni. Hnia kan daita diwna kan kal hlatna chhan hi thiaghlimna kan an vâng a ni lo va, mi hmuh leh phawk kan hiauh veng chauh a ni a. Ek inah chuan tumah min hmu tawh lo va, tin a lo hlat ve deuh pawhin tîm-laka êk ni chuan a nuam zawk tho tso. Tin, sakna tûr hmun nei lo leh a nei tha deuhthe pawh a insik tâwn a ni, tikhân chhông hnihte pawh chu lo intâwn ta sel. Amtherawchhu vawn finkhur a ngai deuh a. Khur thak taka la ni a chuang pawh rinawm taka siam, phui taka chhin leh zih ni se a rim a chhuah loh theihna ber tûra siam ni sela. A sak dân pawh kan lakawb-hmuh ang a. Tichuan keiniho bawh hman mi hman tihhoih leh phawt mai ila.

CHAIRMAN : Aw le, chu aia kawng thu chu kan la hmu kher lo vang a. Thil tha rêng rêng kan tih dawn hian a rêltu leh a rawti hian hma kan hruai tûr a ni fo va. Mi entawn kan ni tûr a ni. A rêl chauu tum, zawm tum si lo kan nih chuan tumah kan hruai thei lo vang. Chuvângin tûn kan thil rêl zawng zawngte pawh chu keinin kan tan tûr a ni.

Aw le, êk in neih leh zun in neih chu vawin ni nga emaw a ni a. Tûn thla chhûng hian keiniho chuan neih kim i han tum phawt mai teh ang aw. A hma deuh ang em ? (*Member-ho an ngawi a, hnial an awm loh avângin*) Tûn thla chhûng ngeia neih kim chu i han tum teh ang. Aw le, kan thu hnuhnung ber atân chuan bungbêl tihfai leh in chhûng rem fel that thu a ni a. Hei hi a tângpui thuin hmechhe hua a ni ber a, engtinge ti ila tha ang ? Ilan sawi teh u

SECRETARY : Hei hi chu thil larsa lo berte zînga mi niin ka ngai a. Tum a thu a ni theuh na chungin a ni lehzuai a. Tihfai dân pawh inhrilh a ngai lo va. Anaherawhchu tihfai tûr inhrilh ngun erawh chu a tûl a ni. Heti hian rawt ta ila. A entu insiam ila; duh thusâm lo deuh chu inhrilh ngêl bawk ila. Tichuan kâr tin chawihui apiangin emaw kan nulate kan kual sela, a tihfai thate chu chhinchhiah sela, a tihfai thate hmîng chu Social-naah enaw puan xi sela. Nula awana phei chu puan an nih loh fo phei chuan a zahthlak dawn em a. A lehpekah chuan puan chhuh zînga tel rgei tumin an tang hlein ka ring a. Chutiang chuan vengtu hi bial zîm tê tîn then ila, nula pakhat leh tiangvâl pakhat ema / nên, kâr tin kan kual ta ziah sela, a fel lo deuhthe chu jawngkara zawm nahawm taku hrilh ngêl zêl ni se a thain ka ting.

CHAIRMAN : Chu chu ka ngaih dân tak a ni. Kan inte leh kan bungbêlte chu a chhia pawh a ni ang. Mahse a chhia a chhiain a vawn fûi theih thò va. Kan in chhûng ze lanna ber chu kan silhên dah dân leh kan bungbêl enkawl dâte hi a ni thîn a. A bikin hmechhe hmêlhring lanna pakhat a ni. Kan nulate

pawhin tan a ngai deuh dawn a ni. Nula awmna thiau thiau a, an bungbêl a bâl êm êm maite hi thil zahthlâk a ni a. Mahni kan inchei zuar a, in luhna tlâk pawh kan nei si lote hi thil zahthlâk tak a ni. Kan in sak dân (*hmanruate*) to chu a tha pawh lo pawh a ni ang, mahse kan in chhiat ang ang chuan a vêl leh a chhông chu kan vawng thianghlîm tûr a ni.

Aw le, zânina kan thu chu kan zo ta a. Amaherawhchu kan hna theuh tûr chu kan Secretary-in la rawn siam ohhuak sela, kan bial tûr theuh a rawn siam ang a. Chutiang taka lo enkawl theuh chu kan tum dawn ni. Tin, bungbêl tihfai erawh chu zânina heta awmte erawh hi chuan theih tâwkin tan ngâl mai ila.

Aw le, tûnah chuan pin zai kan rôl dawn tawn ang a. Tin an 'Aw nang kan Lal kan Pathian ..' tih kha sai ila. (*An dîng a, chhông khat an sak tawp chiahah puanzâr zâr selu.*)

LAN III

(*V/O President-in lehkha a hmu a. Y.M.A. President khawi-lo kal hawng a ko lawk a, an dîng dân a.*)

V/O PRESIDENT : Ka han ko nâ che a, thil dang tak pawh a ni law. Hmân nia kan damdawi lam hotu lotal khân lehkha min kan thawn a. Kan bial chhônga khaw vawng thianghlîm ber kan nih avânga a lâwmthu leh chhông za lâwmman ang—renga erawn thawnna ka hmu a. ka han hrilh duh mai che a nia. Theihfâwp chhuah chu a sâwt hle mai. Ka lehkhathawn hmuh thiat ve ka duh a. Tin, kan lâwmman hmuh pawh chu a hman kan la ngait tuah tlâng ang chu. (*Chutia an dîn dân lai an naupang pakhat hian V/O President chu lehkha dang a rawn a leh a. V/O President chuan a han hawng a, a han chhiar leh a.*)

To,

The President,
Village Council.

Pu duh tak,

Hmân nia in khuaa Doctor lo kalin in khaw invawn dân that thu a rawn sawi a, ka lăwm êm êm a. Chuvângin in la manawha ka hriat, nula leh tlangvâl tâna tûl târ nia ka ngath Hall sakna tûr leh inkhelhna hmahrua ka dilsak cho u a. Tûnah lâk mai theih a nia, a rang lama rawn la târin lo kal ang cho.

E, kan M.L.A.-in min lo dilsak a ni maw? A lăwmawm êm êm ming e. Kan pahnhin kan kal dâi ang chu tirawh.

Y.M.A. PRESIDENT : Kal dîn tuk e ! Aizawi kal ka lo tum rilrûk lai tak pawh a ni asin. A va han lăwmawm tehlul êm ! Tûnah zawng nai khua pawh kan ang ve dâwn ta e. Tan lâk sauh sauh tûr a nih chu. Kan heta dangte chuan an hriat ve hun chuan an va lăwm rua êm? A nih engtikah nge kan kal ang?

V/C PRESIDENT : Chutia i lo remchân lai a nih bawk chuan nak-tipah khian kal mai ila.

Y.M.A. PRESIDENT : Lăwm tum chuan i tum phawt ang hmiang. Ngawi teh Hall sakna tûrte chu ka lo buisei phak lo va. Kethin kan dil pawh a ni lo va. Tin, hetah sak kan la tum mek pawh a ni si lo va. Sak tum mekin tha lo sêng tawh hle chu ni ha, a lăwm pawh ka ti a, ong tizia ngo maw min rawn pêk ngawt chu lo i

V/C PRESIDENT : A, kan khawtlâng an han enin, kan invawn dânah an lungawi tâwk a ni mai a. Hei lo aliama han invawn leh ngaihna chusung pawh a awm tawh lo reng a. An han enin nei tlâkth miâ ngai a ni ang chu maw. Tin, heti hi a ni reng a, khang khata thil han tih that hi chuan mi an riug mai zai a ni. Tin, khawtlâng onna tda ber chu khaw neitute infakna ai hian an khawlai leh chhông tin chêt dân hi a pawimawh fo reng a ni. Tûnah zawng kan tumna chu a hlawhtling ta e.

(Puanzâr an khâr a. 'Mizo kan ni, lăwm ilangin, Kan hnam phatna thu zawng zêlin, tih kha chhông lam ajangin saipawlin puanzâr an khâr dâwn chiah khin an lo sa a.)

THEN V

LAN I

(*Ralkhuma* chu lehkhá zir sâng tak a ní a, mahse lo neih leh huan thlái lamah a tui ém avângtn sorkâr hnathawh lam chu a tum haub lo va. Sorkâr hian lo neih leh hnathawktu mipui nei ta lo se sorkâr chu fangkaina a awm lo tih a hre chiang hle a. Eí leh bôr zawngtu an awm avînga sorkâr hi dîng thei chauh a nih a hriat chian ém av'ng chuan lo neih lamah chauh inhman a tum ta a. Hi a a thawh lai chuan kawr chhe ber hâk pawh pawiti chauh lovin fawp takte hian a inchei a, bawhlhlawh tinrêngte pawh a khawih bawrh bawrh thîn a. Tâk khat chu huan thlâm târ dî a phur a, a kal luai luai a, chutih lai chuan mikhual pathum, tlangvâl pakhat leh nula pahniñ hian an tîwok a, an inchei ang reng hle a.)

SAWMA : (*Mikhual tlangvâl*) Kí pu, in vêngh Ralkhûma leh-kha thiam tak a awm em ?

RALA : Awm e, eng atân nge in tih ?

SAWMA : Eng atân ti lo ve, zâninah in vêngah kan riak dâwn a, kawm kan duh deuh mai atin a nia.

RALA : Chutia kawm in duhna chhan chu engnge ní ?

SAWMA : Nanga briat phâk a awm lo, anni lehkhá thlam kawm kan duhna chhante chu sawi mah ila in hre phâk tak tak chuang lo vang. (*Chutih lai chuan a nula kalpuite chu intivei takin an lo mai vél a, hmusit takin Rala chu an lo en a*)

RALA : (*Chutia chungtlâk taka a fawng tâk av'ng chuan a ngai-thiam chiah lo va, a dî phurh chu a ngat a*) Ka fre ve phâk lo a ni mai thei a, mahse Ralkhûma chu lehkhá thiam mah ní se, lo neih lama tui mi tak mai a nih avângin kei pawh ka tui-na lam a ní a, ka kawm ve fo thîn asin. (*Zaidam takin a han tí a.*)

SAWMA : Chu chu aláwm kan sawi duh chu. Tengka tam tak sêngin a nu leh a pan lehkhá an zirtîr a, zir zo ta chônga betie bahdamna rêng ngaituah lova hna a thawk tlut tlut mai hí a stehlak ém e kên vêi gah zirtirtua sâwm ka duh pah fâwm a ní.

RALA : E, hnathawhte chu áttblák a ni dâwn em ni ? Hna-
thawh loh nân lehkhá a zir ve lo a ni mai lo'ng maw ?

SAWMA : Lebhka kan zirna chhan chu hna habthlák thawk lova
awm áwl kan duh vârga zir kan ni a. Aní a lova M. A. lai
han pass ta chênga hetia huan siama lo neih thut thut mai zawng
a lebhka thiam hna lo êm mai. A lebhka zir chhan a hte lo
chhiava tihna a ni mai asin. Mi máwl in ni a, lebhka zir chhan
in la hre lo a ní' chu. (*a tí a, an kal tu a. Râla pawh chuan,
a dî chu a phur a, a kal ve ta a.*)

LAN II

(*Râlkhuma chu a hnathawh zo a inchei sawk sawk a, suit-a nalh
taka a inchei hnu lawk chuan mikhuai inti vei áwm tak pakhat
thangvâl hi an inah chuan a lo lêng a. Râlkhuma chuan a in-
cheina a lo thlák danglam tawh avâng khân kawng laka di phur
a tawh kha a ní tîh rêng a hre lo va*)

RALA : E, lo lêng teh, enge i duh a ? Khawi áţanga lo kal nge
i nih ?

SAWMA : (*Thut pahin*) Hei, biak duhná pawimawh tak che ka
nei a. Ka hmanhmawh deuh avângin ka han sawi ngâi mai
ang a. Kan vêngah High School kan dín a, chuta thawh tûr
chuan ka rawn sâwm dâwn che a Enguge rilru i neih dân
hriat ka chàk khawp mai.

RALA : A ni maw ? A va han láwmawm ve ! Mâhse zirtirtue
ka tan chuan lo ka huan t'lai enkawl lai chu ka enkawl thei
dâwn ta lo tihna a ni ang a lo.

SAWMA : Chutiang mai maite chu kâmdiana hmuh zawh loha
thawh áwm lek aláwm. In lebhka thiamna kan chbawr zau theihna
tûr chuan zirtirtuachte in tan a, vântlâng rawng in bâwl hi a ni
zâwk lo vang maw ? Hetia mahai hna chaub thawh hi chu
ka ngâih dân qhuan mahni hmasialna chauh ni zâwkin ka hria.
Tio, a tute pawh hian kan lebhka zir chhan pawh a ni lo v, ,
hâpdam zâwka áwm kan duh avânga lebhka zir kan ni a, nang-
pawhin chu chu i zir chhan a nih ka ring a, tiáwm rawn ngâi
ve brâm la a nin chu.

RALA : I ngaih dân chu kei pawh tûn hma chuan ka ngaih dân a ni thia a. A dik takin tûa lai hian lehkhâ zir kan uar tîhle a. Mahse tam takin kan zir chhan hi awm âwlna duh vângâ zir nlin ke inhria a. Nawmsakte pheî chu ka duh lo tih rual a ni lo va. Mahse chu nawmsakna chu awm âwlna aţanga chhuah a ni lo va, thawhrimna aţanga hlawhtling a ni zâwk dawn lo'm ni ?

SAWMA : Ni teh lul e, mahse kut hnathawh chauh hi nawmsakna hringtu a ni dawn em ni ? Kâmding te, sumdâwng te, Politics hrualtute pawh hi an awm âwl zâwk a, mahse rim taka an thawh ve tho chuan nawmsakna chu an chang ve tho alâwm.

RALA : Chu chu a dik teuh kh wp m'î, mahse chûng te pawh chuan an sum hnar leh an hlawhtlinga zawng zawng chu kuta thawh chhuah chungah chauh a ni an hmuh theih thin ni. Kâmdingte chuan hnathawktu avângin kâm an ding a, sumdâwng pawhin mi thawh chhuah saah sum an dâwng a, Politics beitute lahîh hnathawktu avângin an h'awhtling thei chauh a ni si a.

SAWMA : Chuti chu a nih si chuan nang lehkhâ thiam chuan kut hnathawkte thawh chhuah sa chungah thu chu nei la a nuam zâwk mai lo vang maw ?

RALA : E, nuam zâwk mai lo ve ! Hei hi kan ram kal sualna ber a ni ! Chuvâng chuan a ni kei pawhin hetia rim taka hna ka thawhna chhan tak pakhat chu ni. Lehkhâ kan zir hian kan tum a dih thin lo va. Intihvei nân kan hmang a, kan thiamna chu mi dangte hmuhsit nân kan hman phah a. Kut hnathawktute kan hmuhsit a, awm âwl kan tum a, kan zirna chu thangthar ntawn tlâk lohvin kan chhuah tî a nih hi. Kan ram tibmelhemtu pakhat chu lehkhâ thiam inti, kut hna thawh hmuhsit a, thenawmte ngaihnep nâna hmangtu, thatchhiat nâna hmang a, awm âwl eh ei tui chauh thlahlela ram dinchhuahna ngaihtuah lo lehkhâ thiam kan tam tâk vâng hi a ni khat asin. Chûngte chuan Miz, tlâwmngaihna an ûm bo va, an zir sâna chu thenawmte chhatni thatnia âwlna permit ang brima ngaiin, thânlah leh

MÁ SÁWO, *khawhar lônpuí leh chhiat niṭhat nia ínthiar fihlím nána kan hman avāngin kan hnam hian a hmélhem phah zo ta a nih hi!* (*Sáuma chuan ngun takin a ngaiṭhla a, a kun reng a.*)
CHU CHU kan lehkhá zir chhan a ni hlei nēm, *khawtlāngah entawn taw ni a.* Kan tih aṭiāng hi mi máwl zāwkte chuan rang takin en la ve thuai thuai a, chu chu hriain kei pawhin theihtāwp chhuahin leh ram hmasāwuna a nih hriain mahni kut ngeia thawh chhuah chu ei tumin mi dang tinhmāhtu oih hi ka tum ta a ni

KÁMDIN hi ka hmusit a ni lo va, *sumdāwn hi ka haw hek lo.* Mahse kan zavaja kámdinna leh *sumdāwnna awm hek lo.* Kuta hnathawh kan uar hna loh chuan kan ram hi a ding chhuak ngai lo vang. Kan ram sum hnār chu lei nēna inzawm a nih loh chuan a ngial a ngṭet ngai lo. Lo neih te, huan siam te, ran vulhte leh thiamhnāng leh lung leh thing hnāte leh hna chi hrang hrangte hi breh hauh lo va taima taka kan thawh loh chuan kámdinna a awm lo vang a, *sumdāwng leh Politics hrui-tu pawh an hlawhchham ang.* Kuta hnathawktute hi tūnah pawh mi máwl vek an nih avāugin kan hmusit a nih hi. Hleng hna hi ram hausakna bul a nih hre lovin kan mi thiam tam zāwkte hian an hlamchhiab a, hna hmusitawmah kan ruat phah a, mi máwlte tih tūrah kan ruat phah theuh ta mai a nih hi. Hei hi siam ṭha leh tūrin kei chuan ka M.A-na hi ka hmang dāwn a ni. Kei chuan ka thawhchhuah rah chu seng lo mah ila, mite tihhmāhtu ka nih phawt chuan ka hlawhtlingah ka inggai tho tho vang.

SAWM: (*A hrilṭhai hle a, a hawi ha ha a*) Chu ka rawn belsei-na che chu engne i an ang?

RALA: Ka láwn khawp mai. Mahse tūnah chuan ka aw mai thei lo douha ni. Ka duh ang douha kan *khawtlāng* ka siam ṭhat hunah kan la ngaihtuah dāwn nia.

SAUMA: Thu dang aiei chuan vawina kawng laka di phur kan hman kha tunge maw ni dāwn chu, 'kan inkawm fo ṭhin, 'kha a ti a.

ALA : (*A nui rah rah a, a insawi duh chiah lo va*) Kha pawh kha lehkha thiam tak asin. Kan vêng chuan zir sân avânga mi dang hmusit mai loh te, hna chhe lua pawh nei lova a tul apiang thawh theih zêl te, hnathawh nân chuan thawmhnaw nawh hnai kber zawn lohte hi kan inz'rtir ngun hle asin. Chutiang riru chu kan neih phawt chuan hma kan sâwn ang tih kan ring tlat a ni.

AWMA : A nih tânah hi hmasâwn blein in iabria em ?

ALA : Sawi thu a chêng lo. Kei ng-wt pawh hian hei kun phom chhângi vawk ka vulh a, huan ka siam bawh a. Vawk chu chêng zasarih man cia tiêm lo hlir paruk ka hralh tawh a. Bertilum kung singkhat ka phun tawh bawh a. Tin, tuna huan dang ka siamah chuan balhla hung sangkhat vêt tûr ka buatsiñ leh a. Keima mi mal ng-wt pawhin chutiang chu ka tlin tawh a. Mi dang pawhin ti nasa tak an ni. Chutiang riru pu chu ka nih avângin kamdin lam chu ka ngaihtuah lo. Tin, ka riru tak phei chu mahni hamhatna ngaihtuah mai pawh ka ni lo, kan hnam chhuan lo kal zêl tûr atâna ngaihtuah chu ka ni zâwk.

Lehkha thiamte riru piangsual tawh, mi mâwlte min en dân eh mi mâwlten kan en dân dik tawh lo hi siam tha' ka tum lat a ni. Chu chu ka tum a nih si chuan kâm ka din chuan ka tihlawhtling thei dâwn lo va, sum ka dâwnin ka ti hlawhtling hei bawh lo vang a. Chuvâng chuan kei zawngin kan ram ro-puina hi a chhâng a chêngte thatchhiat leh tamâkah inngat tlat a hriat avângin kan leilung hi chawr ka tum tlat a, kan hnam hmasâwn nân mahni kut ngeia thawk chhuaktu nih hi ka tum lat a ni.

(*Puanzar an khar a*)

THEN VI

LAN I

Chawnga hian an in châr thlang lam namthlâk picdanah lohka a lo ziaik mawih mawih a. Zâma a va lût a.

ZAMA : Chawnga i dam maw ? I va han tûl âwm ve ?

(*A lût thla ve ngâh a,*)

CHAWNGA : Dam e, nang i dam maw ? I lo thlen chu ka bre thawi tawh a, kawm che pawh ka duh khawp mai a. Chuvângin lo lên pawh ka tum rilru deuh reng a, mahse ka tûl thei êm a, nangmah i lo lêng ta hlauh a, a tihzia khawp mai. Thu teh, zânin lam lên chhuah i tum ang em ?

ZAMA : Tum dang lo ve. Ka zin hlâna i lo thlen thu ka chhûngte'n mia hrilh a ; nangmah hmuh duh vâng chauhvîn ka lo vâk chhuak hrâm a. I awma lam chanchin pawh hriat ka châk viau asin Zânin chu keia zin haw zân lo ni nê, nang kan vêng i chhuahsanna a rei tawh nê, sawi tûr a tam tawh êm a, lên tûlra riaute i reih loh chuan kan inkâwm ang chu ka ti mai.

CHAWNGA : Kâwm tuk e a. I va zinna chanchin hlei hlei asin hriat ka châk chu. In thang rei fu mai a, in va lônna (*palâina*) te pawh chu engemaw in va an le ?

ZAMA : Kan nula va rîm chu a hmêl tha fu mai a, rem lohna dang a awm lêm lo bawk a kan rawn inrem ták kha maw.

CHAWNGA : Nang meuh i han thawh chuan a rem mai alâwm. Nula dangte pawh an la awm lâwm ni ? Kan tân pawh i han hawi zau deuh lo maw ?

ZAMA : Nula chu an ziaawm âwm khawp mai. Chawlhni châm kan ni bawk a, ka theih tâwkin ka mit ka lên zau lui bawk a, au hmêl na nâ nâ chu a êng hlawm khawp mai a ; bêl Chiang ila engage an an hlawm ang ni.

Tih tak tekah chuan ka hmuh dânin eng ual chu an ni bik lo vang. Hmêl hriat loh nula hi zawng hmuh that an awi bawh a,

tha fua kan hmuh hi han belh chian meuh hi zawngin kan khaw nulate ang lek bawk hi an lo ni ve leh mai thn a. Han ti mai mai zêl ila ka hmuh dân tak chuan, a tu kan ti chuang ni haub lovin an khawtlâng nun a la hniam ve êm mai a. Fel tak tekte chu awm bawk mah sela, nula kan rim tam ve fe a, an khawtlâng nun a la hniam ve hle tih chu a hriat theih main ka hria. Han sawi ta zêl ila, a lan dân ringawt ațanga tehah chuan an Biak in hman dân ațangin a lang thei thawkhat hle a. Chawlhni wavi khat chauh kan hmang nachungin, chu chu a Chiang thovia ka hria. Biak in chhunga nuih huk huk te, vawih kûrh kûrhte an la insûm lo hle a. Zai hunah lah chuan an ding tha duh mang lo leh nghâl a. Tlangvâl-ho pheî chu bân hun nghâk zo rêng rêng an awm ngai lo zu nia. In-khâwm laklawh lai hian lût leh chhuak hi an indawt zut mai a. Tawngtai leh thusawi laia lo phun ru sur sur tâwk lah bo lo. Nula ni se an hawi vulh vulh mai a; lût leh chhuak apiang an inenzui hû hû mai bawk a, inkhâwm hahtblâk ka ti ang reng khawp mai.

Kan han bâng a, nula-ho lah chu an tlan ang khut khut a, tlangvâl lah Biak in hung chhông chu sawi loh, Biak in kawngka ațangin mei an pet fur tawh mai a, chu mai pawh ni lovin ring tak takin an țe nghâl uar uar mai leh nghal a. A zia lo ang reng teh asin.

CHAWNGA : Chu, i va zin chu i lo lungnôur haw hle mai elo ?

ZAMA : Han lungnôur ngawt thu chu awm hek lo leh, mahse tha ka tihzâwng chu a ni lo alâwm. E ! chu chauh pawh a ni hlei nê ; ka rilrem lo zâwng tak taka an chêtna a taro asin ! Sawi tlâk loh han sawi ta mai mai zêl ila, nêl than leh ngam tlâk pawh ni hlei lo, mi eng eng nge an nih pawh hre hlei lova mi titi tha lai leh thutak sawi lai lo pawh चाह leh lo lăk hoh sakte hi an ching viau mai a. A hmei a pain zahmawh ngial ngan tak taka fiamthu thawh lah chu an lăw êm êm mai a, a zia lo teh asin.

An khawlai leh inchhông vawn thianghlim nachâng an hre lote chu an nungchang ka enin ka la ngai thiam thei mai a. An lei, tã dân mawh mai a ni bahthlôk ka tih chu. Eng anga hmêl tha pawh ni se ka ngaizâwng lovang tih mai awl tak a ni. A, ngawi teh, ka sawi peih lo, an la changkâng lo ve bawk êm mai.

I awmna lam chanchin a ni hriat ka chhâk ni.

CHAWNGA : Keini pawh ka han awm tih chuan chuti chiah bawk chu maw le, mahse ka han awm chinah chuan a hminga zirtirtu lo ni ta chu theihâwng ka chhuah a, tiêm chuan a zia awm ta deuh a. Chuti chu ni lo phei se chu awmna tlâk loh tawp mai maw le.

ZAMA : Khaw changkâng fû tûrah ka lo ruat asin. Lehkha thiam deuh leh nikhua deuh te an awm lo nge ni, engti dân nge maw ni lo ?

CHAWNGA : Awm e, B. A.-te pawh an awm. Chutih kawngah chuan changkâng an ni ang lawi si. A chhan pakhat nia ka hriat chu chutiang nungchang chuan a lo chiah huehin thil mawi lo a ni tih nachâng hre lo khawpin an lo than hnan tawh a. An lehkha thiambote ngei pawh chuan an lo seilen pui tawh a, in-
dian the tãr chuang an awm lo ni pakhatin a lang. Tin, a dawt lehab chuan mahni khua cheuh ngaihsanna nei lian chi an ni a. Thaw dang mi an nih phawt chuan a pâng a taka han ngeih loh nghêl zêl mai hi an tum a. An khaw tih dân chauh thaah an ngai a, mi dangte tih dân leh khawsak dân chu a chhiat a that ngaihtuah miah lovin an pâng hâwl sã ngawt mai a ni. Chu chu an mawna lai tak niin ka hria. Chuti taka an hnu fual-
na chhan pawh chu ka sawi tâk ho vâng chu ni berin ka hria.

ZAMA : An lehkha thiamte pawh chuan zirtir teh meuh awm maw le aw !

CHAWNGA : Awm e, mahse lehkha thiam kan tih te pawh bi zir sang, an ni ve satliah mai a. Khawtlâng leh ram hmangaihna an nei chuang lo va, thenkhatte phei chuan sual dân an thiam ting a ni lek dah khawp asin. Khawtlâng tichangkâng tûr chuan tai-

māk a ngai a. Mi rēl leh sawi chhiat nih pawh huam a ngai bawh a. Chūng zawng zawng chu cheng khat pawh hlawh lova han khum chu rit tak a ni rōng a ni. Chutiang khum huam tūr chuan lehkhā thiamna aiin hmangaihna a tūl zāwk si a. Lehkhā thiamto chuan khawtlāng hmangaihna an nei chuang bawh si lo. Tin, a kawī zāwng a nung mi an nih lek pheī chuan mi tikhaw lotu sha ber an ni zāwk mah mah lehghāl a ; an harsa duh tīng khawp asin.

ZĀMA : A ni ngawt mai, keini khawtlāngte pawh hi kan ziam ve tawh viau ve kan ti nāa tih tūr la tam hlein ka hria. Hei wawin ni thlēng kan thil la chin, mi hrattirna tāra thu ni lo pui pui lo ziak belh te, a tātute duh hun hmaā lo pawh thlakte pawh hi kan la sim thei lo chu a nih hi. Tin, ka ngai-mawh êm êm mai pakhat chu kan inkoh dân mawi lo tak mai hi a ni. Naurang tō tō pawh tian putar pui pui tawhte hi “Ka pu” ti tha reng reng lo hian “Pu chu mi” tiin an hmōng an telh kher a, inruai tlāng deuhte chu ni se thu dang. Hmān haw pawh khān n upang kum 10 emaw lek tūr hian kan khaw-chhiar putar khu “Pu Hrang-buang” a lo ti leu leu mai a, mawi lo ka ti khawp a, ka hau hrep asin.

(Chutih lai chuan Chawngan a lehkhābu ken a zuk bih zawk chuan a nuih a tiza ngang a ni ang chu a nui ta haw a.)

CHAWNGA : Zāma, lo ngaithla teh heti lai hi ka han chhiar hial teh ang. Tlangvāl pakhat hian nula pakhat hi a wawī khat hmuhnsah a hmangaih ta thut mai a. Nula pawh chuan a lo iai bik lēm lo va. Mahse tlangvāl chuan nula chu a han belh chian meuh chuan a iai teh ta si a. Mahse nula tēn chuan an lo kal thui hman deuh tawh bawh si a. Tichuan neh tak takah a duh si loh avāng chuan a duh loh tūr thu chu hrilh a tum ta a. Hmai chhana han hrilh dawt chu a hreh bawh si ; tichuan a duh lohna chhan chu lehkhain a hrilh ta ka ,a han chhiar mah ang a, lo ngaithla teh mah.

(A han chhiar a.)

Duh tak,

Kan inhmangaihna hlu tak ni a ka lo hriat thin kha ka thlrna hmun ka han danglam a, nang chu i hlutna ngaia blu tho siin tuifinriat mawnga lungblu, chei mawitu awm lo ang hi niin ka hre ta a. Nang chu ka tân hlu êm êm tho mah la, kan inhmangaihna chu timawitu nei lo hmangaihna ni dâwnin ka hmu ta a. Chu kan inhmangaihna chuan a tlâkchham ni dâwna ka hriatte chu— pakhatnaah chuan, inchhông khur enkawlina tha, pahnihnaah chuan khawlaia thurûk vawn theihna rilru ; pathum-naah chuan thenawm khawvêng leh laina huikhâwmna hmui. Hêngte hi kan tlâkchham dôn êm êm niin ka hria a. Amaherawh-chu hêngte hi kan inneih hma pawha duh aia tam kan neih nia ka inbriat leh site chu— a hun lova ânhla chhamna lei : dinhmun phâk tâwk aia sânga ei tih tui leh silhfen tha ; hun âwl lo aia hun âwl lama hausak ; thlawhhma kawng leh mahni intodelhna kawng zawh aia mi thingpui in tam.

Duh ber, hêngte hi ka thil hriat chhuahte an nih hlawm tâk avângin inneih hnua inthen ai chuan inneih hmas inthen law law mai hi nang leh keia tân a sênso thlâk loh bera ka rin avângin kan inhmangaihna chu inneihna chên chul atân chuan ka ui êm si a. Heti khawpa kan inhmangaihna hi mahni in-chhông lum aţang ve ve hian chelh dôn tlat ila, a tlo berin ka ring a ni.

Dam takin,
Mangtha le.

A thawntu hian a thiam ang reng mang e ; a tak tak phei chu a ni hauh lo vang a ; mahse mi zirtîr a nei tha khawp alâwm ti raw.

(An nui dôn ta hawk hawk a.)

